

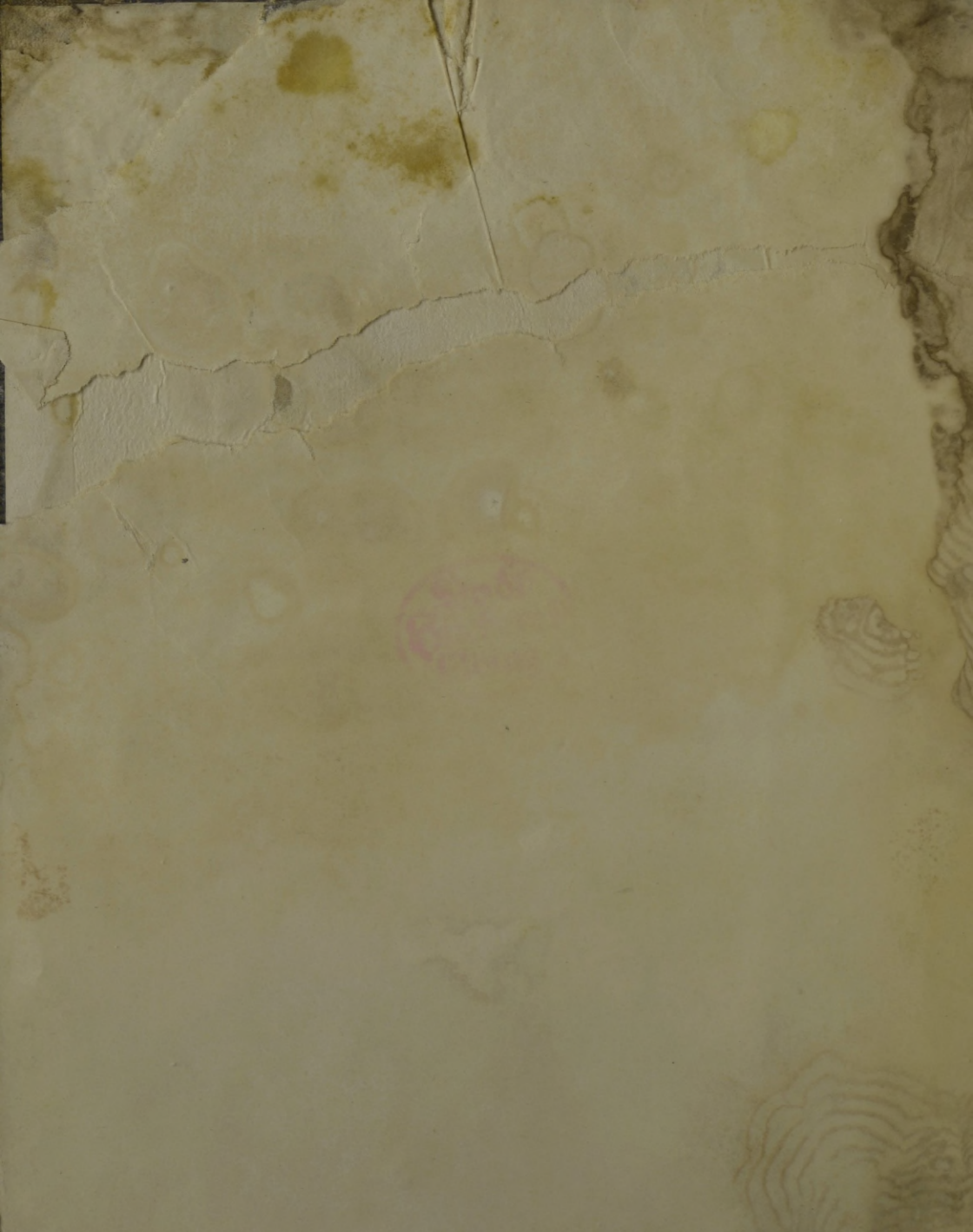
Ed 435

~~77g~~

Pol. 8 II. 655

ERTATIO
RVTHENICI.

SIA

ILLI

IA

Elbing 7/1

D

DISSERTATIO
JVRIS PVBL. PRVTHENICI,
DE
PRUSSIA
NUNQVAM ET NULLI
TRIBUTARIA.

QVAM,
AUXILIANTE DIVINI NUMINIS GRATIA,
SUB AUSPICIIS
SERENISSIMI POLONIARUM REGIS,
AVGVSTI III.
MODERANTE
VIRO NOBILISSIMO ATQVE EXCELLENTISSIMO,
DN. GEORG. DANIELE SEYLER,
GYMNASII DRUSIACI RECTORE, PROF. PUBL.
ET BIBLIOTHECARIO,
IN AUDITORIO ATHENÆI MAXIMO,
A. O. R. MDCCXL. D. VII. APR. HORIS A IX. MATUTINIS,
PUBLICO AC PLACIDO ERUDITORUM EXAMINI
SUBMITTIT
AUTHOR RESPONSURUS,
ET MUSIS GYMNASII VALEDICTURUS;
SAMUEL FRANCISCUS GRÜTTNER,
ELBINGENSIS PRUSSUS.

AUGUSTÆ ÆLVEONUM. *Elblag*
EX OFFICINA PREUSSIANA.

1740.

DEO
ET
PRUSSIÆ
PATRIÆ
DILECTISSIMÆ,
OPTIMI PRÆSIDIS
OBITUM

SUMMA TRISTITIA MERITO
LUGENTI,

D. D. D.

AUTHOR RESPONSURUS.

2588

Pol. 8. II. 655

Qui patriæ studium studiis benè jungit amœnis,
Est meritis dignus laudibus ille suis.
Ergo tuos meritò conatus laudo, precorque
In Patria quondam præmia grata feras.

Hisce Dilectissimo Affini suo prosperrima
peregrinationis atque studiorum fata
ex animo apprecatur

DISP. PRÆSES.

Die Dichtkunst sprach zu mir: Auf! laß dein Ziel sich
scharffen/
Des Autors Wissenschaft aufs beste zu entwerffen;
Ich aber gab darauf ihr folgenden Bericht:
Ein solcher Oedipus braucht meines Lobes nicht.

sc.

CAR. DAN. FUCHS,

Opp.

Elb. Boruff.

Splendida Tu patriæ generas præconia terræ,
Dum specimen studii protrahis usque Tui.
Quippe Borufforum generoso sanguine natus,
Libera continuo jura paterna probas.
Perge celebratis Prufforum insistere factis,
Obsecro, quod superest, prospera quæque Tibi.

Festinante vena Nobilissimo Dn. Re-
spondenti applaudebat

SIGISM. MICH. SIEFFERT,

Elb. Boruff. Opp.

Schreib! sprach die Poesie; Ich sagt: ich schreibe schon;
Schreib; Grüttner/ sagte sie: Dein Freund/ der
Musen Sohn/

Wird in der Feder einst den Hartknoch übergehen;
Im Reden Seyler seyn und Ihm zur Seiten stehen.

Hiemit wolte seine Hochachtung und aufrichtige
Freundschaft gegen den Herrn Verfertiger
dieser Dissertation bezeugen

PHILIPP. SCHRÖTER,

Elb. Pruff. Opp.

CONSPECTUS.

§. 1. Vetustissimi Prussiae Incolae, Venedi. §. 2. Ut & Galindi, Sudini, & Stavani. §. 3. De eorum Republica. §. 4. Testimonia Authorum de iisdem. §. 5. Fuit ipsis Respublica Popularis. §. 6. De Regibus Vendorum à Lazio recensitis. §. 7. In initio nullam plane Regiminis formam habuerunt. §. 8. Post Venedos Prussiam occuparunt Æstii s. Gothi. §. 9. Qui in initio Reges habuerunt, postea autem Rempublicam Popularem instaurarunt. §. 10. Testimonium de eorum Republica. §. 11. Æstii se conjunxerunt Porussi s. Borussi. §. 12. Et hi rursus cum Alanis. §. 13. Regem sibi elegerunt, & quidem Waydewuthum, Alanum quendam senem. §. 14. De filiis Waydewuthi. §. 15. Eorum series. §. 16. Fabulas hæc esse, testimoniis comprobatur. §. 17. Prussi Aristocratico-Popularem Rempublicam formarunt, & in Supanos & Plebejos dividebantur. §. 18. De Supanorum horum Reliquiis. §. 19. Romani ex Wallachia in Prussiam veniunt, cumque cæteris incolis sese conjungunt. §. 20. Prussos à Boleslao I. Pol. Rege victos esse falsum est. §. 21. Nec Quercum facram in Romove Boleslaus excussit. §. 22. Nec Tributum Prussi

Polonis pendiderunt. §. 23. Prussi è contrario Masoviam vastarunt, eamque sibi subjecerunt. §. 24. Nec Vladislaus Jagello, 1410, post cladem Tannenbergensem, Prussiam subegit, §. 25. sed partem modo occupavit. §. 26. Quæ tamen semestri nondum elapso ad Ordinem rediit. §. 27. Jus Imperii R. in Prussiam nullum. §. 28. An Julius Cæsar in Prussiam venerit, eamque reddiderit tributariam. §. 29. An Drusus Germanicus, aut Domitianus Cæsar. §. 30. Fabula Hofmanni, de Thorando, Romano, Prussiae Domitore. §. 31. Refutatur. §. 32. Nec Otto III. Prussos imperio subjecit. §. 33. Origo Juris Imperii in Prussiam. §. 34. De donatione Cruciferis ab Friderico II. facta. §. 35. Christianus Monachus, cum Pontifice de Prussis colloquium instituit, & in primam Prussiae Episcopum consecratur. §. 36. Ac cum Conrado Masovia Duce, Ensisferos Livonenses in auxilium vocat. §. 37. Hi Pactis confectis Prussiam invadunt, sed cæsi Livoniam repetunt. §. 38. Christianus Pontificem adit, & auxilium contra Prussos petit. §. 39. Warpoda & Svababuno, Nobiles Prussi, Christiano terras suas donant. §. 40. Crux contra Prussos

prædicatur. §. 41. Episcopus & Conradus Ordinem Teutonicum in auxilium contra Prussos vocant. §. 42. Hi advenientes Pacta ineunt. §. 43. Quibus confectis Magister eorum Hermannum de Balcke, Provinciale cum copiis in Prussiam mittit. §. 44. Hi novis adhuc cum Conrado & Episcopo sancitis Pactis, Prussos invadunt eosque vincunt. §. 45. Forma Regiminis Ordinis in Prussia, absolutam Magister in Ordinem potestatem non habuit. §. 46. Nec Ordo etiam in incolis, sed multis Prussorum immunitatibus limitatam. §. 47. Statuum Prussiae Auctoritas. §. 48. Novum consilium Pruthenicum instituitur. §. 49. Cruciferorum potestas in Prussos limitata non absoluta. §. 50. Jus Imperii & Pontificis in Prussiam, ratione Cruciferorum nullum est. §. 51. Prussi Cruciferis ob tyrannidem obedientiam renunciant, & ad Regni Polonici transeunt castra. §. 52. Quia Republicæ institutio viribus majus videbatur opus. §. 53. Casimirus IV. Pol. Rex Prussos in fidem recipit, salvis tamen Privilegiis. §. 54. Errant, qui Prussiam Polonorum legibus vivere autumant. §. 55. Prussi enim peculiarem formant Republicam, & cum Polonis præter Regem, nil commune habent. §. 56. Quæ de his notanda

veniant. §. 57. Unio Prussiae cum Polonia Jura Provinciae non sultulit, sed potius roboravit. §. 58. Casimirus Consilium Prussicum & Gubernatorem Provinciae instituit. §. 59. Johannes & Sciborius à Baysen, primi Prussiae Gubernatores. §. 60. His demortuis Rex Ambrosium Pampowski, Gubernatorem nominavit, sed renitentibus Prussis, Provinciae Gubernacula ad Warm. Præfules pervenerunt. §. 61. Sigillum Gubernatoris Prussiae Civitati Elbingensi traditur. Ut & norma Regiminis à D. Casimiro instituta. §. 62. Jus Indigenatus. §. 63. Prussia à Vectigalibus libera. §. 64. Comiticia, & modus contribuendi Prussorum peculiare, ut & de Thefaurario eorum. §. 65. Prussi Generali bellica expeditione non ligantur. §. 66. Privilegia & immunitates Prussiae civitatum. §. 67. Leges Civiles Prussiae peculiare. §. 68. Quod circa Regimen Pruthenicum tempore interregni observandum. §. 69. Unio Lublinensis Veterem Prussiae statum mutavit, §. 70. non vero evertit. §. 71. Quid Unio Lublinensis effecerit. §. 72. Nuntii ex Prussia, generali mandato, & ex Generali Conventu ad Comiticia Regni mittuntur. §. 73. Nobilitas Prussica, ad Tribunal Petricoviense provocat, Civitates non item. §. 74. Epilogus.

Q. F. F. Q. S.

DE

PRUSSIA

NUNQUAM ET NULLI TRIBUTARIA.

§. I. **A**ntiquissima historiarum Monumenta Vetustissimi Prussiae Incolae Venedi, eorumque sedes. indagantes, pristinos Prussiae Nostrae Incolas VENEDOS fuisse, ubique cognoscimus. Hos illam Prussiae partem, per totum Venedicum Sinum, ab illis denominatum, h. e. hodiernum mare Balthicum, vulgo *Die Ost-See* / incoluisse, *Ptolomæus*, Vetustissimus Author, qui imperante Cæsare ANTONINO PHILOSOPHO vixit, testatur. a)

§. II. Alteram Prussiae partem eo tempore tenuerunt GALINDI, SUDINI & STAVANI; teste eodem *Ptolomæo*, & ex illo *Hartknochio*. b) Origo eorum ex Scythia derivatur, è qua adscitis sibi Slavis egressi VANDALI, ad oram Maris Balthici inter ostia Vistulae ac Albis amnium confedere, ubi modo Pomerania ac Mecklaburgensis, Prussiaeque ditiones extenduntur. c) Galindi, Sudini, Stavani iidem sunt populi, qui aliis cum *Ptolomæo*, l. c. sub FENNORUM ac PEUCINORUM nomine veniunt, ut ex moribus eorum à *Tacito* recensitis aperte patet.

A 2

§. III.

-
- a) Lib. 3. Geograph. p. 81. seqq. Edit. Græco-lat. Sanfonii.
 b) In Dissertat. de Originibus Prussicis, Dusburgo annexa.
 c) Wolffg. Lazius, de migrationibus Gentium. L. XI. p. 600.

De eorum
Republica.

§. III. De forma Regiminis apud Venedos, altum ubique historicorum est silentium, & historia eorum, tantis tenebrarum obscuris nubibus convoluta jacet, ut nil fere sciamus, nisi quod Prussiam nostram, aliquando, & primi quidem incoluerint. De Fennis ac Peucinis, s. Galindis, Sudinis & Stavanis autem, ut & Venedis, eo tempore Masoviam jamjam, & adjacentes Regiones incolentibus, Tacitus ita scribit: d) *Peucinorum, Vendorum, & Fennorum nationes, Germanis, an Sarmatis adscribam, dubito: Venedi multum ex moribus traxerunt. Nam quicquid inter Peucinos, Fennosque, Sylvarum & montium erigitur, latrocinii perverrant. Hi tamen inter Germanos potius referuntur, quia & domos figunt, & Scuta gestant. & pedum usu & pernicitate gaudent, quæ omnia diversa sunt Sarmatis, in plaustro, equoque viventibus.*

Testimonia
Authorum
de iisdem.

§. IV. Quoniam autem ex his Taciti verbis, nihil adhuc de Republica eorum concludi potest; alios adhuc audiamus historicos. Procopius e) Seculi VI. post C. N. Author, de Antaris & Slavis, (iisdem sunt cum Galindis, Sudinis, & Stavanis,) ac reliquis Veterum Vendorum Reliquiis; *Antarum, Slavinarumque nationes, inquit, non ab homine aliquo uno reguntur, sed ab antiquo, plebeja communique libertate vivunt, & idcirco res omnes, quæ vel inutiles sunt, vel forte difficiles, in commune consilium deducuntur.* De iisdem Dithmarus Merspurgenfis f) qui Secl. XI. vixit, perhibet h. v. *Illis Dominus specialiter non præsedet ullus, Unanimi consilio, ad placitum suimet, necessaria discutientes, in rebus efficiendis omnes concordant.*

§. V.

d) Tacitus, libr. de Moribus Germanorum, cap. 46.

e) Procopius, de bello Gothico, l. 3. cap. VII. pag. 542.

f) Dithmarus Mersp. l. VI. Histor. p. 136.

§. V. Si itaque Scriptoribus hisce fides (ut omnino) est, sequitur, nullius illos Imperium agnovisse, sed Rempublicam inter illos fuisse Popularem; h. e. quod urgente necessitate, omnia, quæ discutienda fuerint, ad communem totius populi conventum & consilium deduxerint, quo unanimi consensu omnia removerentur. Quam Reipublicæ formam, etiam nostro tempore Reliquias Vendorum, partem Lusatiæ inhabitantes adhuc retinere videmus, qui nullum plane inter se Dominum pati, moresque ac vestes nullo modo mutare volunt, nec prohibente etiam Serenissima Aula Berolinensi, ut terræ istius Domino, tam adritus, quam Religionem Majorum recte mutandam, nec promissionibus, nec vi cogi possunt, sed clam parvam quasi formant Rempublicam, justitiam sibi invicem administrantes.

Fuit ipsi
Respublica
Popularis.

§. VI. Affert quidem *Wolffg. Lazius*, Historicus Imperialis Viennensis, Catalogum quendam Regum Venedorum, ad Vistulæ amnem; g) & recte quidem, sed hoc saltem de istis temporibus dici potest, cum postmodum è Prussiæ oris migrantes, in magna illa temporum Metamorphosi, interiora Germaniæ, Pannoniam, Hispaniam, ac Africam denique petebant, easque sibi regiones gladio ac flammis vastantes, subiciebant. Iis temporibus quidem Ducem (*Heersührer*) sibi elegerant, sed occupatis regionibus, hoc Ducis munus statim abolerunt, Veterem Regiminis formam rursus restaurantes.

De Regibus
VENDOR.
à Lazio,
recensitis.

In initio
nullam pla-
ne Regimi-
nis formam
habuerunt.

§. VII. Hæc sunt, quæ defectu Scriptorum de eorum Republica dici possunt, minime tamen credendum est, ab initio statim inter illos talem Politicam Regiminis formam extitisse, quin potius credibile est, eos in initio, more plurimorum gentium, nullam plane servasse regiminis formam, sed quemcunque Herum, supremum in bona, uxores, liberos, servosque exercuisse dominium.

Post Venedos Prussiam occuparunt Æstii, s. Gothi.

§. VIII. Post Venedos Prussiam ÆSTII ac ÆLVEONES, alias etiam GÆTÆ s. GOTHI, quod Gothicæ essent originis & Religionis, dicti occuparunt. Qui Ductoribus, FILIMARO, & GEBERICO, ex Scandia in Borussiam, ad Vistulæ amnem pervenere, h) ibidem confedere, & expulsis Venedis, cum Galindis, Sudinis, Stavanis sese conjunxere, ita, ut in unum quasi corpus redacti sint, testibus: Ænea Sylvio, i) Erasmo Stella, k) Joh. Magno, l) Hugone Grotio, m) Johanne Loccenio, n) Vincentio Kadlubkone, o) ut & Plinio, p) Jornande alias Gordiano, q) Cassiodoro, r) Eginhardo, s) Cluverio, t) aliisque.

§. IX.

h) W. Lazius, de Migr. Gent. l. X. p. 554.

i) In Descript. Europæ, c. 29.

k) Lib. I. & II. Antiq. Boruff.

l) J. Magnus, in Histor. Sveo-Gothica, l. I.

m) In Prolegom. ad Hist. Longobard. & Goth.

n) Joh. Loccenius, Antiquit. Sveo-Goth, lib. I. cap. 1.

o) Kadlubko, l. 3. epist. 31.

p) Plin. l. 37. Hist. Natur.

q) In Historia Gothica, c. 23.

r) Lib. 5. Variar. Epistol. 2.

s) Eginhardus, in Vita Caroli M. cap. 12.

t) Cluverius, in Germania antiqua, lib. 3. cap. 44.

§. IX. Hos primum quidem, adventu in has terras, Reges suos, vel potius Duces habuisse, non est, quod dubitemus. Postea autem, extinctis his Regulis, Rempublicam inter se popularem more Galindorum instaurasse eos, constat, ea tamen differentia, ut quoddam quasi quorundam ex Veteri Regum Profapia oriundorum Regulorum s. potius lingua Pruffica, *Su-panorum*, h. e. Nobilium, imperium, minime tamen absolutum agnoscerint: Ut inter alios testatur *Erasmus Stella*: u) Sed & hanc regiminis formam paulo post apud illos cessisse, Annales testantur.

§. X. Seculo enim post C. N. VI. Æstii s. Ælveo-nes Pruffici Delegatos quosdam ad THEODORICUM, Gothorum Regem, tunc in Italia degentem, dona ipsi de Succino ferentes, miserunt. Apud *Cassiodorum*, l. c. etiam litteræ THEODORICI Regis ad Æstios remissæ, quibus illis pro dono sibi dato succino gratias agit, leguntur, & hujus quidem tenoris: *HÆSTIS, THEODORICUS Rex; Illo & illo Legatis Vestris venientibus, grande Vos studium notitiæ Nostræ habuisse cognovimus, ut in Oceani littoribus constituti, cum Nostra mente jungamini, suavis Nobis, & admodum grata petisio, ut ad Vos perveniret fama Nostra, ad quos nulla potuimus destinare mandata. Ideo salutatione Vos affectuosa requirentes, indicamus, succina, quæ à Vobis per horum portitores dicta sunt, grato animo fuisse suscepta: quæ ad Vos Oceani unda descendens, hanc levissimam substantiam, sicut & Vestrorum relatio continebat, exportat. Sed unde veniat, incognitum Vos habere dixerunt: quam ante omnes*
homi-

u) Erasmus Stella. l. 1. Antiqu. Boruff. post medium,

homines Patria Vestra offerente, suscepistis. In his litteris THEODORICUS non unam, non singulas personas, sed Hæstos s. Æstios in genere appellat. *Cassiodorus* quidem titulum hujus Epistolæ, *Congratulationem ad quendam Sublimem, super susceptione transmissi muneris,* appellat; litteræ tamen ipsæ se non ad Sublimem quendam, vel Regem vel Regis uxorem, aut viduam, sed ad totum Æstiorum populum scriptas esse, testantur.

Æstii se
conjunxe-
runt Po-
russi, seu
Borussi.

§. XI. Ultimo Regionem hanc Prussiæ, post Æstios, in magna illa gentium migratione, qua & Æstii alia sibi quæsiere Regna, intravere, PORUSCI, s. BORUSCI, à Ruffico verbo, *Pod*, h. e. lat. *sub*, quasi *Sub-Ruteni*, nominati, qui, teste *Erasmo Stella*, ex *Prologæo*, w) ad Riphæos montes, ubi in Septentrionem fusius excurrunt, nec longe, qua Tanais ex eis erumpit, sedes habuere, qua infelicitate sua conciti, (perpetuis namque nivibus algoribusque illic terra riget, ad omneque naturæ ministerium damnata est,) ad novas sedes capessendas patriam egressi, in hæc loca elapsi sunt, quæ tum soli fertilitate, tum pascuorum lacuumque amœnitate, ipsis, quam primum placuere, nec ultra progressi sunt, hic sedes unanimi consilio sibi desumentes. Quod volunt Nostrates Scriptores, circa annum R. S. C. 523, vel 550 accidisse. Occupatis Æstiorum relictis sedibus, Porussi hi, cum cæteris Æstiorum Ælveonumque Reliquiis, nec non Galindis, Sudinis, Stavanis, Sembis ac Scalavoniis, sese junxerunt, & in unum quasi corpus coaluerunt.

§. XII.

w) Idem, ibidem l. r.

§. XII. Contigit interea, ut ALANI, Poruscis ^{Et hi rursus cum Alanis.} contermini, contra Imperium Romanum arma fumerent, ac post diurnas in Imperii fines excursiones, à SICAMBRIS comprimerentur, (quo bello Sicambri sibi & Posteris libertatem pepererunt.) Alani, qui cædi supererant, pars per Imperii terminos dilapsa, Hispanias usque pervenit, cum Gothicisque illic belligerantibus se junxit, Pars vero imbecillior, quæ domi remanserat ac cæde patrata Patriam repedaverat, exuta præcipue Juventutis manu, sibi non satis in sedibus propriis fidens, cum uxoribus & filiis omnique servitiorum multitudine ad Porussios conterminos secessit, supellectilem tum omnem secum in carris ac plaustris trahens, tum etiam pecora, quorum proven- tu hæc Gens plurimum victitabat, universa ac sese Porussiorum fidei & tutelæ commiserat.

§. XIII. Nec ipsi à Borussiis repulsi, quod eorum ^{Regem sibi} multitudine adaucti, facilius quibusvis populis resi- ^{eligerunt,} stere posse crederent. Concesserunt itaque Alanis ^{& quidam} cohabitandi Jus, qui rursus Porussiis mulierum sua- ^{Waydewu-} rum coitus permifere; connubia enim nulla habuere, ^{thum, Ala-} sed ut quisque in mulierem incidit, ea ad Venerem ^{num quæ-} uti licebat, qua re brevi tempore in eam multitudi- ^{dam senem.} nem coaluere, ut quoscunque contingentes populos superarent, Ex ea tandem multitudine cœperunt inter se angustia finium premi, utcunque enim placue- rat, ac commodum quisque ratus, tantum terræ sibi equisque desumpserat, unde rixis variis inter se dissi- dere cœperant, quæ plerumque cædibus transigeban- tur. Id Populum hunc agrestem, inter se discordem, in eo concordem fecit, ut de Rege sibi constituendo

conventus agere cœperint, ubi pro auditate populi varia undiquaque ea de re dicta agitataque sunt. Tandem WAYDEWUTHUS, Alanus quidam Senex, qui cæteris & dignitate & vigore animi præstabat, (magna enim Servitiorum classe abundabat, unde etiam sibi in alienis Terris auctoritatem non modicam acquisiverat,) eos exhortatus fuit: *Ut exemplo apium, quos Regem habere viderent, Regem sibi etiam eligerent, qui rixas inter illos dirimat, cædes ulciscatur, furta puniat, innocentiamque tueatur.* Hi ita non morantes, cuncti dictis ejus ingenti sublato clamore assensere, illumque ut *Bojoteras* eorum (h. e. Rex) esse velit, rogavere. Et Is nec vocem aspernatus, omnium ore Rex salutat^x est.

De Filiis
Wayde-
wuthi.

§. XIV. Accepta Regia dignitate Rex WAYDEWUTHUS, & Frater ejus PRUTENUS, ad vivum Regni fasces tenuerunt, populoque leges & statuta præscripserunt ac quiete regnarunt. Demortuis autem his duobus Fratribus, Prussia quidem inter Filios WAYDEWUTHI dividebatur, sed jam restrictior tunc fuit horum Ducum atque Principum potestas, cum Optimatibus nempe & ipso populo communicata. Et tandem cum tempore, Familiæ hæc Ducum atque Principum in Prussia multiplicatæ, ditionum divisione, dignitatem & potentiam ita tenuiorem reddebant, ut non diu posthac pristinus splendor & Imperium Regium plane exolescerent.

§. XV.

x) Hartknoch, im Alt- und Neuen Preussen/ Part. I. cap. XV. pag. 235. 236. seqq.

§. XV. Sunt quidam, & plurimi quidem recentiorum ante *Hartknochium*, Scriptorum, qui duodecim WAYDEWUTHO filios fuisse dicunt, à quibus ditiones & districtus Prussie nomina traxisse feruntur: Ut à *Saymo*, s. *Sambo*, *Sambia*, & ab ejus uxore *Prægolla*, fluvius *Pregell*; ab *Nadrone*, *Nadrovia*; ab *Sudone*, *Sudavia*, s. *Sudinia*; ab *Schalavone*, *Schalavonia*; à *Natangone* *Natangia*; à *Bartone*, *Bartonia*; à *Galindo*, *Galindia*; à *Warmone*, *Warmia*; vel ab ejus uxore *Ermia*, *Ermelandia*; ab *Hoggone*, *Hockerlandia*, vel ab ejus Sorore *Poggia*, *Pogesania*; à *Pomesone*, *Pomesania*; à *Culmone*, *Culma* s. *Culmigeria*, & à *Lirbuone*, *Lithuania*.

§. XVI. Sed hæc omnia meras esse fabulas, unusquisque paululum modo priora inspiciens facile perspiciet. Nequaquam quidem negari potest, WAYDEWUTHUM olim in Prussia Regem extitisse, in quo & omnes Prussiae Historici, *Hartknochio* excepto y) consentiunt, sed quæ de Numero filiorum ejus narrantur, procul dubio fictitia sunt. Galindos enim, Sudinos, Schalavonos & Sembos, aliosque jam ante WAYDEWUTHI adventum has terras incoluisse, supra jam dictum est. Et idcirco Appellationes Provinciarum Pruthenicarum non tam à WAYDEWUTHI filiis, sed potius ab gentibus ipsis originem traxisse credo. In quibus præter alias Nobl. DN. FRIDERICI ZAMEHLII, Conf. Elb. & Com. Palat. Cæs. sententia placet, idem annuens sequentibus: z)

B 2

Quid

y) *Hartknoch*, in *Dissert. de Originibus Prussicis*, *Düsburgo* annexa.
z) *Fr. Zamehlii*, *Monumentum Familiae*, quod cum cæteris operibus, *Elbingæ* 4to, prodiit.

*Quid porro exclamem? quot sint in origine Nugæ?
 Quo totidem fratres à WAYDEWÜTHO sati?
 Ille quidem fuerit, Numerum tamen edo minorem,
 Nomina post populos, quis putet esse satos?
 Sudinæ Gentes, & Res Galinda vigebat,
 Cum nondum Scythicus, legit electra puer.*

Quod vero *Hartknochius*, ex WAYDEWÜTHI & PRUTENI, appellativorum in Prutenica lingua vocabulorum, Prudentiæ scilicet & scientiæ significatione, suspecta & ideo fabulosa esse nomina, arguit, hoc quidem audacter nimis facit. Atqui priscis seculis, ab ipsis Patriarcharum temporibus, mox invaluerat, à Virtutibus fere suis Principibus, vel aliis quoque liberis recenter natis, nomina imponere. Quod porro scriptores illi neque in tempore istorum Regum, neque in numero filiorum WAYDEWÜTHI, aliisque circumstantiis congruant, hoc eo magis probat, illos non cœca fide alios exscripsisse, sed è diversis monumentis aut traditionibus historiam hausisse.

Prussi Aristocratico-Popularem Reipublicam formarunt, & in Supanos & Plebejos dividebantur.

§. XVII. WAYDEWÜTHO itaque PRUTENO, ac WAYDEWÜTHI prosapia extincta, *Aristocratico-Popularis* in Prussia exitit Regiminis forma; Monarchica plane abolita, ita ut nullum postea inter se Dominum absolutum pati voluerint, teste *Helmoldo*, a) ut & *Adamo Bremensi*, b) qui, *Homines*, inquit: *cærulei facie rubra, & criniti, praterea inaccessi paludibus, nullum inter se Dominum pati volunt.* Hæ undecim enim Prussiæ partes s. Provinciæ, undecim etiam parvas formarunt Respublicas, ita ut hæ partes nullam aliam

a) *Helmoldus*, l. 1, Chron. Slav.

b) *Adam. Bremensis*, in lib. de Situ Daniæ.

aliam habuerint communionem, quam Deorum Cultum, qui in medio Regionis in urbe RYCKOJOT feu ROMOVE, in Natangia, ubi postea Monasterium S. S. TRINITATIS fuit, nunc vero pagus Lib. Bar. à KITTLITZ, *Groß-Waldau*/ conspicitur, c) sub quercu stupendæ magnitudinis, ac hyeme æstateque æque viridi, servabatur. Postea etiam in unaquaque parte præcipui Nobiles ac Principes erant, quos Privilegium Bartensteinense à Cruciferis anno 1332 concessum Reges, *Hartknoch* d) vero Regulos, & rectius appellat. Distingvendum enim inter Reges absolutos, Monarchas, & Regulos s. Nobiles, qui lingua Prussica *Supani*, à Slavico verbo *Span* nominabantur, & separatim terras suas regnabant. Belli autem tempore *Supani* hi ex omnibus undecim partibus, convocato ac consulato populo, vires suas conjungere hostemque toto exercitu debellavere.

§. XVIII. Et adhuc Ordinis Teutonici adventu ^{DeSupano-} hi *Supani* per totam Prussiam dispersi habitabant. ^{rum horum} Horum ex numero etiam fuit HAGELL, qui in monte ^{Reliquiis.} aliquo, (ab illo *Hagels-Berg* dicto) non procul Gedano sedem suam habuit; e) Ut & GELLENS, cujus domicilium Cruciferi à fundamentis proruerunt, ex æoque Urbem *Gilgenburgum* ædificarunt. Præsertim autem Sudavia Principibus hisce s. Nobilibus abundavit; f) Ut sunt: SCUMANDUS, WAYDOLE, CANDIGANDAM, SCURDO, aliique; In Pomesania

B 3

nia

c) Das erläuterte Preussen/ Tom. III. pag. 284.

d) Hartknoch, im Alt- und Neuen Preussen/ Part. I. Cap. XV.

e) Casp. Schütz. Preussische Chronick/ l. 1. p. 6.

f) Hartknoch, Alt- und Neues Preussen/ l. II. c. 4. p. 543.

nia e. g. PERWAN, de quo Gens Nobiliff. PERBANDORUM originem trahit; RECKIS; ut & SAMILE f. CZAMILE & CZAMEHL, de quo Nobiliff. Dom. ZAMEHLII *Augustæ Ælveonum* nomen & genus ducunt; qui in Pago, hodie Pronen dicto, bona ac sedem habuit. g) Nobilibus proximi erant Cives & Plebeji in Civitatibus, Oppidis & Pagis, quos Nobilitate etiam (hostibus repulsis) donatos fuisse, *Dusburgus* h) aliique testantur. Comprehensus aliquis in furto pro prima vice virgis cæsus est, pro secunda fustibus, tertio canibus dilacerandus objiciebatur. Homicidam sine misericordia necabant.

Romani, ex
Wallachia
Prussiam
intranant, &
cum cœte-
ris incolis
se conjun-
gunt.

§. XIX. Hæc Prussiæ nostræ præcipui incolæ; hæc eorum Regiminis forma. Hæc saltem adhuc cum *Hartknochio*, credens addo: i) Romanos ex Wallachia egressos, *Lithuaniamque* occupantes, partem etiam Prussiæ nostræ, quamvis non magna manu intrasse, cum cœterisque incolis sese conjunxisse, quod partim ex quibusdam lingvæ Prussicæ (latine nimirum originis) vocabulis, partim etiam ex ritibus, usu nimirum Balneorum quotidiano, funeribus, exustione mortuorum cadaverum, aliisque; & præcipue ex nomine Prussorum Metropolis ROMOVE f. ROMNOVA, ubi & CRIVE-KYRWAYTO f. *Pontifex* eorum habitabat, constat. Romanos enim in *Wallachiam* seu *Daciam*, tempore TRAJANI, *Imperatoris*, Colonias mi-

g) Vid. Fr. Zamehlii, Monument. Familæ, 4to. Plura autem de Veterum Prussorum Sapanis eorumque nominibus, T. I. des Erläut. Preussen/ p. 269. sequ. legi possunt.

h) Dusburg, Chron. Prussl. p. III. c. 4.

i) Hartknoch, Alt und Neu Preussen/ P. I. c. III. p. 74.

misisse, *Eutropius* testatur; k) e qua deinde ob multitudinem, & caesi à Slavis, egressi, Lithuaniam Prussiaeque partem occuparunt, l) & in memoriam Patriae Urbis ROMÆ, Urbem ROMOVE s. ROMNOVAM duplicem, in Lithuania æque ac Borussia, ædificarunt, m) teste *Alberto Wijuk Kojalowitzio*. De ROMNOVA Prussica, *Petrus de Dusburg*: n) *Fuit, in medio, inquit: Nationis hujus perverse, scilicet in Nadrovia, locus quidam, dictus Romavv, trahens nomen suum à Roma, in quo habitabat quidam, dictus Crive, quem colebant pro Papa.* Item *Auctor Chronici Ordinis, vulgo der Ordens-Chronicke / in Vita Hermanni à Saltza, fol. 28. his verbis: Auch hatten sie in diesen Landen heidnische Pfaffen und einen sonderlichen Papst / welchen sie für heilig hielten / nach ihrer heidnischen Weise. Derselbe Papst hatte allezeit seine Wohnung auf Sammland und Nadrauen / in einem Dorff Romavv / nach Rom genannt.* De ROMNOVA vero Lithuanica hæc apud *Dusburgum* l. e. p. 254 leguntur: *Fr. Ludovicus de Libenzelle, navale bellum multiplex habuit, unum versus Anstechiam, terram Regis Lethovinatorum, in qua villam dictam Romavv, qua secundum ritus eorum sacra fuit, exussit.*

§. XX. Poloniae hic Scriptores plurimi, & fere omnes, Prussos hos Veteres à BOLESLAO I. CHRO-
BRY, Poloniae Rege ac Successoribus ejus debellatos, subiectos ac tributum pendere coactos fuisset. Sed caret hoc assertum probationibus, nunquam

Prussos à
Boleslao I.
Pol. Rege,
victos esse,
falsum est.

k) Lib. 8. in Adriano.

l) Curæus in Annal. Silesiæ, p. 36.

m) Kojalowitz, P. I. c. I. p. 21. Hist. Litthuan. ut & l. 2. p. 31.

n) Dusburg, p. 3. c. 5.

quam enim Reges Poloniæ, in actis suis & Pactis cum Cruciferis, aliisque, quicquid domini in Prussiam præterdere, nec Hæreditarii Prussiæ titulo uti fuerunt ausi; donec tandem A. 1454 Status ac Ordines Prussiæ à Cruciferis defecere, Polonisque se junxere, tunc demum CASIMIRUS IV. ac Successores in Regno Poloniæ se hæreditarios ac naturales Prussiæ universæ Dominos appellare cœpere. Et licet fortia BOLES LAI I. Regis, meruerint facta, ut titulo sepulcri in Ecclesia Posnaniensi, inter devictos ab eo populos Prussi quoque scriberentur, referentibus *Staravolsio*, o) & *Lubiensio*. p)

Tu possedisti, velut Athleta Christi.

Regnum Slavorum, (i. e. Russorum) Gothorum, (i. e. Prussorum) & Polonorum.

Ubi Gothorum nomine Prussos intellexerunt, de quibus supra jam diximus. Nihilominus tamen neque BOLES LAUS iste totam unquam adiit Prussiam, & non nisi vicinos Poloniæ Prussos, cladibus affectos, donec vixit, metu magis, quam imperio continuit; quo mox ab obitu ejus soluti Prussi arma in Poloniam resumpserunt. Illud quoque, quod *Dlugossus* q) ac *Sarnitius* r) de columnis ferreis in limitaneo Regni fluvio Pruthenico Ossa à BOESLAO I. positis narrant, evidenter probat, ultra Culmensem terram Regem istum sibi nihil de Prussia arrogasse; cum Prussiæ Provinciæ cæteræ Polonis ultra Ossam sitæ sint.

§. XXI.

o) Starovolski, Monumenta Sarmatarum, p. 447.

p) Lubienski, Vitæ Episcop. Plocensium, p. 315.

q) Dlugossus, L. II. Hist. Pol.

r) Sarnitii, Annales Polon. l. 5. cap. 5.

§. XXI. BOLESLAUM I. item, in medium usque Prussiae penetrasse, quercumque in ROMOVE sacram exussisse, quod quidam Poloniae scriptorum & *Hennenberger* s) asserunt, fabula est. Hanc enim quercum, adhuc Ordinis Teutonici tempore immutatam floruisse, à Prussisque, quamvis clam & cum timore adoratam fuisse, annales testantur. *Thomas Tretterus* t) eam, jussu JOHANNIS I. Episcopi Warmiensis, & Magistri Ordinis, WINRICI à KNIPRODE, ab Ordinis Marchalco Supremo HENRICO SCHINDEKOPF, exissam esse, ex Archivi Warmiensis Annalibus evidenter probat.

Nec quercum Prussis sacram in Romove, exussit Boleslaus.

§. XXII. Tributum autem quod attinet, nullus Poloniae Scriptorum, Prussios vere tributum unquam pendidisse, aut Tributi Summam fide demonstrat, vel demonstrare potest. Si Prussi Polonis Tributum pendidissent, ac tota Polonorum jugo Prussia subjecta fuisset, certe BOLESLAUS corpus S. ADALBERTI, *Martyris*, Prussorum Apostoli, quem Prussi Diis suis gentilibus nimium addicti, prope oppidum *Fischhausen* trucidarant, & ad cujus necem ulciscendum, Rex bellum susceperat, vi abstulisset, nec tanta pecuniae summa, ut litteris proditur, & quantum ipsum ADALBERTI corpus librabat, solvisset. Et quanquam postea Prussi à BOESLAO II. AUDACE, & BOESLAO III. KRZYWOSTO, vix aliquot cladibus retusi, ac quandoque etiam victi cernerentur, tandem Polonos sub MIECISLAO III. & Fratre BOESLAO

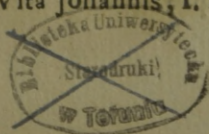
Nec Tributum Prussi Polonis pendiderunt.

C

IV.

s) *Hennenberger*, Beschreibung von Preussen und der Hochmeister/ fol. 12.

t) *Thom. Tretterus*, in Vita *Johannis*, I. Episc. Warmiens.

IV. CRISPO, exercitibus eorum, in loca uliginosa astu pertractis, tanta clade affecerunt, ut Ducibus & plurima exercitus parte extincta, reliqui misere in Patriam revererint, in qua etiam acie HENRICUS, Dux Sendomiriensis, CRISPI Frater, & BOLESLAI III. filius, fortiter pugnans occubuit, quod & præter Prussia, Poloniae affirmant Scriptores ipsi. u)

Prussi è contrario Masoviam vastarunt, eamq; sibi subjecerunt.

§. XXIII. His peractis, cum fortuna crevit & animus Prussorum, ita ut non solum contra omnes vicinorum Polonorum, aliorumque incursiones tuti essent, sed illorum etiam Regionem adire, invadere, eosque debellatos sibi subicere possent. Masoviam enim ferro & flammis ita longe lateque vastabant, ut exercitibus Masoviorum ad interneccionem usque delerent, & Duce eorum capto, tributoque ipsis imposito, Masoviam sibi, solo Plocensi arce excepta, subjecerint. w) Ne autem ultimum malum priori pejus eveniret, ac Masovii auctis viribus, Prussorum jugum excuterent, paulatim etiam non solum munitiones & propugnacula struere, armaque sibi à vicinis Germaniae populis comparare; sed delectam etiam Juventutis suae manum in varia re militari diligenter exercere ceperunt. x) Quo & evenit, ut cum posthac Ordo Teutonicus, contra Prussos hos militaret, illi quinquaginta tribus annis vix vici potuerint. y)

§. XXIV.

u) Kadlubko, l. III. ep. 31. p. 374. it. Neugebauer, Hist. Pol. l. III. p. 107. seqq. aliique.

w) Poln. Bibliothek/ P. IV. p. 307. Conf. Daubmanns Preussische Chronick/ P. II. c. 2.

x) Dusburg, Chron. Pruss. p. 2. c. 3.

y) Idem, part. 3. cap. 3.

§. XXIV. Nec altera Polonorum objectio, Prus- Nec Vladislaus Jagello 1410 post cladem Tannenbergen- sem Prussiam subegit.
 siam anno 1410. post Cladem Tannenbergensem à gello 1410
 VLADISLAO JAGELLONE, Poloniae Rege, do- post cla-
 mitam, Regnoque subjectam fuisse, locum habere po- dem Tan-
 test. Negari quidem nequit, Cruciferis anno 1410 ad nenbergen-
 Tannenbergam, sub Magistro ULRICO de JUN- sem Prussi-
 GINGEN, immani clade succumbentibus, maximam am subegit.
 Prussiae partem Panico terrore perculsam Victoris
 VLADISLAI JAGELLONIS, Regis, gratiam per
 Deputatos suos quaesivisse, multas etiam arces ac op-
 pida primo terrore, Polonis à Civibus & ipsis Cruci-
 feris praesidiariis dedita fuisse. Nihilominus interioris
 Prussiae castra & oppida nullum praesidium Polonicum
 accepisse, & descendentibus ab obsidione Mariaebur-
 gensi Polonis uno semestri spatio, omnia fere castra
 dedita aut ultro ad Cruciferos rediisse, aut vi expu-
 gnata, ipsoque *Thorunio* & *Elbinga* praesidia Polonorum
 exacta fuisse, annales loquuntur.

§. XXV. *Dlugoffus* quidem 2) anno 1410. univer- Sed partem modo occupavit.
 fas terrarum *Prussiae*, *Pomerelliae*, *Michaloviensis* & *Cul-*
mensis, Civitates, oppida atque castra in potentiam
 Regis VLADISLAI, *inquit*, dedita fuisse, praeter ca-
 stra, *Marienburg*, *Radzin*, *Gdansk*, *Swiece*, *Czlochau*,
Brandenburg, *Balga*, *Ragnit* & *Memel*. Et propterea ibi
 omnes enarrat Praefectos Polonos, quibus Rex Civi-
 tates, oppida & castra, etiam *Regiomontum* & *Gedanum*,
 regenda contulit. Sed *Dlugoffus* in eo genti suae pla-
 cere voluit, aut memoria Diariorum lapsus fuit. Nam-
 que *Johannes Lindenblat*, Officialis Riesenburgensis, vel

2) *Dlugoffi*. Hist. Polon. L. XI,

ut alii volunt, Episcopus Pomesaniensis, qui tunc vi-
xit, in Chron. suo MSCto. a) ad annum 1410. post-
quam satis ineptum terrorem Civium & præfidiario-
rum in Civitatibus, oppidis atque arcibus, adeoque
ipsorummet fratrum Ordinis Cruciferorum perstrin-
xisset, quod audita clade suorum certatim Regi VLA-
DISLAO sese dederint, in his quatuor Episcopi Pruf-
siæ, quos propter simul cum cæteris dedititiis infano
metu fœdifragos Domino suo, nempe Ordini, factos
increpat, tamen *Regiomontum* & *Gedanum* æque sicut
Marienburgum & alia castra supra dicta non fuisse de-
dita, sed præfidiis Cruciferorum constanter occupata
castra & civitates asserit. *Hennenberger* autem castra
quædam, & in illis *Gedanense*, ita subjectionem Regi
promississe, si sedem Ordinis *Marienburgum* occupaverit,
ex Chronicis refert, cui *Dlugoffus* d. l. p. 278. palmam
premit. Quod cum Rex post longam obsidionem
inglorius dereliquisset, & illa castra fide data liberata,
cætera eodem semestri aut ultro vi à Cruciferis re-
cepta fuissent.

Quæ tamen
se mestri
non dum e-
lapso, ad
Ordinem
reducit.

§. XXVI. Inanis vero *Dlugoffi* gloria est, quod ex
Polonis Proceribus, etiam *Regiomonto* Ducem ALE-
XANDRUM Lithuanum; *Gedano* TULISKOVIVM,
Castellanum Califfiensem à Rege Præfectos fuisse, ja-
ctet, qui mox sequenti pagina ob plus habendi cupi-
ditatem, Polonos transversos actos, VLADISLAUM
Regem spe majoris quæstus, magnæ felicitatis caligine
cæcum & victoriæ insolentia tumidum; pacem pe-
tenti Magistro HENRICO REUS à PLAVEN re-
spon-

a) Teste B. Magnif. Dn. Braunio, Consil. Pruss. in MSCtis.

spondisse, rectius arguit. Quæ divina & humana lege sua & Regni Poloniæ semper constitit & constat fuisse; (nempe Prussiæ & Pomerelliæ provincias) iusta deditioe ad eum recedisse. Nunquam autem antea constitit, Prussiam ad Poloniam à condito mundo pertinuisse; & hæc post infelicem pugnam facta deditio interiora *Natangia, Sambia, Nadravia & Schalavonia* Provincias plane intactas reliquit, cætera Prussiæ *Mariaburgum* versus tantum usque ad liberatam sedem illam Cruciferorum duravit.

§. XXVII. Pertinet huc etiam Controversia illa, ^{Jus Imperii} Prussiam nempe antiquis temporibus Imperio Romano-Germanico fuisse subjectam. In Diplomate enim ^{R. in Prussia} FRIDERICI II. Imperatoris Cruciferis super Terras Prussiæ concessio expressis legitur verbis: *quod Terra ipsa* (nempe Prussia) *sub Monarchia Imperii fuerit contenta*, h. e. Prussiam antiquitus sub jurisdictione, in fide & clientela Romanorum Imperatorum fuisse. Quod & *Wurffbain* somniat, b) CONRADUM nempe, tunc temporis Masoviæ Ducem, ab Imperatore FRIDERICO II. auxilia contra Pruffos petiisse, illaque etiam ab eo impetrasse, ita tamen, ut Ordinis Teutonici Magister auxilia hæc CONRADO adduxerit. Quamobrem Supremum hunc Ordinis Magistrum ab Imperatore etiam has Prussiæ Terras, *veluti vetus & indubitatum Imperii Jus*, in feudum accepisse, Romanorumque Imperatorem tanquam feudi Dominum agnovisse, asserit. Sed nullius plane momenti sunt hæc objectiones; paululum enim Diplomata modo Ve-

b) Wurffbain, Relationes historicae, p. 6.

tera c) & transactiones inter CONRADUM Ducem & Cruciferos inspicientes, nullibi Ducem hunc Masoviae ab Imperatore FRIDERICO II. sed potius ab Ordine Cruciferorum ipso auxilia petiisse inveniemus.

An Julius
Cæsar in
Prussiam
venerit, e-
amq; red-
diderit tri-
butariam.

§. XXVIII. Quo modo autem Prussia & quando sub Romanorum potestatem ac in eorum fidem & clientelam pervenerit, nullus plane Scriptorum nec extraneorum, nec domesticorum adhuc rite demonstrare potuit. Non quidem desunt, qui Prussiam à Primo Romanorum Imperatore & Monarcha, JULIO CÆSARE, victam domitamque fuisse dicunt, sed perperam: JULIUS enim CÆSAR nunquam ad usque Prussiae oras pervenit, multo minus Prussos domuit Imperioque Romano subjecit, ut ex Commentario *de Rebus suis gestis*, ab ipso conscripto aperte patet. JULINUM enim in ostiis *Viadri*, antiquis temporibus Urbs celeberrima, nunc vero adeo vastata, ut nec locus, ubi steterit, nec rudera ejus visantur, terminus expeditionis fuit CÆSARIS, ubi & Statua ejus conspiciebatur.

An Drusus
Germanicus
aut Domi-
tianus Cæ-
sar.

§. XXIX. Nec majoris fidei illorum est commentum, qui DRUSUM GERMANICUM, Romanorum Exercituum Ducem, magna classe in Prussiam venisse illamque sibi totam tributo imperato subjecisse perhibent. Quorum sententiam inter alios etiam secutus est *Erasmus Stella*, d) qui & DOMITIANUM CÆSAREM in expeditione, quam contra Sarmatas, quod legionem cum legato necarant, instituit, Prussiam ar-
mis

c) Hæc Diplomata Vetera, & transactiones, in Actis Boruss. T. I. II. III. sparsim legi possunt.

d) Stella Antiquit. Boruss. ante medium.

mis viciffè tributumque eis de Succino impofuiffè, afferit. Sed nec DRUSUS GERMANICUS, (vel ut alii apud Tacitum e) legunt, DRUSUS & GERMANICUS) nec DOMITIANUS CÆSAR, unquam Pruffiam noſtram armis ſuis attigerunt, multo minus vicerunt. Omnia enim, quæ hac de re à DRUSO GERMANICO narrantur, meras ſapiunt fabulas, nec niſi errores veterum Scriptorum arguunt, qui in *Plinio*, f) DRUSUM GERMANICUM claſſe quadam, Infulam maris Septentrionalis quandam, *Gleſſariam* appellatam, (quam *Eraſmus Stella* l. c. falſiffime Pruffiam eſſe autumat) occupafſe eamque Imperio Romano ſubjeciſſe, legerunt. Optime hanc *Stellæ* ſententiam rejecit FRIDERICUS *Lib. Bar.* de DANCKELMANN, g) minime Pruffiam unquam Gleſſariam appellatam fuiſſe, ſed hanc eam eſſe infulam, quæ hodie DE STRAND vocatur, ex Cluverio h) aliisque annuens. DOMITIANUM quod attinet CÆSAREM, nunquam hic Pruffiam uſque peruenit, ſed *debellatos* modo *Sarmatas* vicit, nec totam etiam ſubegit Sarmatiam, ſed fines modo eorum ingreſſus, in Viſcera Sarmatiæ nunquam penetravit. i)

§. XXX.

e) Tacitus, in *Annal. Hiſtor. & Vita Agricolæ* paſſim.

f) *Plin.* l. 37. c. 3.

g) *Vid. Friderici, Lib. Bar. de Danckelmann, Diſſertat. de Rebus atque Incrementis Pruſſorum, 1708. Lugd. Batavor. habitam, pag. 13 & 14.*

h) Cluverius, in *Germania Antiqua*, l. 3. cap. 23.

i) *Vid. Viri Cl. G. Wendii Diſſert. duæ, de IV. Imper. Romanor. Nummis in memoriam Victoriæ, olim de Sarmatis reportatæ, cuius, T. I. Meletematum Thorunenſium, à Petr. Jænichio, Rectore Gymn. Thorun. p. 9. ſeqq. annexæ, ubi & Nummi delineati cernuntur. it. Diſſertat. de origine gentis Boruſſicæ, Francof. ad Viadr. 1708. impreſſa, & T. I. Actor. Boruſſ. p. 637. adjecta.*

Fabula Ho-
smanni de
Thorando
Romano,
Prussiae
Dimitore.

§. XXX. Præter hæc aliam adhuc expeditionem Romanam contra Pruffos enarrat *Abr. Hofmannus*, Lau-
fannensis, Historicus Imperialis Viennensis, in *Historia de Origine: Initio & antiquitate egregii ac præclari ethnici templi, quod fortis Heros & Nobilis Romanus THORANDVS*, post reportatam victoriam, ac devictis quibusdam populis Barbaris, in præclaram & primariam Urbem Thorun, s. Thoronium, in Prussia, anno 725. exstrui & exornari fecit. k) Quam historiam sequentibus *Hofmannus* exponit: Fortis Exercituum Dux & Nobilis Romanus THORANDVS, ut Magnanimus Heros, devictis magna vi bellica, Borussis, ac spe fretus, Romano eos subdicere Imperio, castra sua in introitu terræ istius metatus est, ac legatione cum reportatis Victoriis Romam missa, statim prope arcem suam principalem, in Urbe Thorunio, in honorem, & gratitudinis ergo, Idolo suo VENERI, quam BARTHEMIAM appellabat, permagnificum exstruxit templum, quod & per 500 annos intactum remansit, in quo omnia aurata, adamantibusque exornata nitescabant, & in quo etiam Idolo huic VENERI, multum quotidie honoris servabatur. Idolum hoc speciem Virginis præbuit, amœna oculorum serenitate, niveo corpore, ac fluenter per genua usque undantibus capillis, capite corona ornato myrrhena, ac rubris ubicunque rosæ incincta, os illius ridibundum rosa obserata; cor autem igneis facibus, vel potius radiis condecoratum erat, ita tamen, ut per apertum latus, cor in corpore conspici posset. Sinistra manu, in forma globuli, mundum in cœlum, aquam & terram divisum; dextra autem tria alia poma comprehendebat aurea.

k) Hanc Historiam, 1616. Budissæ impressam, Author Magistrati Thorunensi dedicavit, & pro vera obtrudit. Vid. Hartknoch, *Alt und Neu Preussen*/ P. II. cap. III. p. 368.

aurea. Vehebatur in curru aureo, à duabus albis columbis & duobus cygnis portato. Currum tres egregiæ Virgines brachiis transversim obliquatæ, altera alteris duabus pomatidem aurea tradente, cingebant. Hæc testimonio Hofmanni, vetus quoddam Prussiæ Chronicon D Fabri, fol. 237. annotavit. Qui item Hofmannus Johannem Turpinum, fol. 347. & Albertum Crantzium citat, cujus Mauritium Brand, in Chronicis suis fol. 563. mentionem fecisse, dicit: Ita ut juxta Hofmanni sententiam Heros hic Romanus THORANDUS (si unquam extitit) non solum Prussos vicerit, sed Thorunium etiam proprio concessio nomine ædificaverit.

§. XXXI. Sed quam exiguo hæcce nitantur talo, Refutatur. unusquisque, qui unquam compendium modo sive Prussicæ s. Romanæ historiæ, non dicam legit, sed modo pervolvit, facile perspiciet. Si enim templum istud per quingentos durasset annos, Cruciferorum adhuc tempore non solum templum, sed urbs etiam stetit. De quibus autem tam in Scriptoribus Prussiæ & Poloniæ, quam etiam Germaniæ, ac in veteribus Privilegiis, Diplomatumque altum ubique est silentium. Et nec THORANDUM unquam in mundo extitisse, cum Hartknochio credo; qui neque in Turpino, neque Crantzio quicquam huic historiæ simile invenire potuit. De D. Fabio & Mauritio Brand autem nihil loqui, & ne nomina eorum unquam audivit; quanquam multum ad cognoscendos Prussiæ Scriptores operis sibi dederit. 1) Et sane miror, Hofmannum, ut Imperialem Historicum, non plus scientiæ in anti-

D tiquis

1) Hartknoch, Alt und Neues Preussen/ p. II. cap. III. p. 368.

tiquis possedisse historiis, quod hanc anilem fabulam non ipse modo crediderit, sed &, ut specimen historiæ Thorunicæ (quam & jamjam se absolvisse dicit, ut in dedicatione gloriatur) Urbi Thorunio dedicaverit, ac pro verissimo & ex optimis Scriptoribus congesto obtruderit.

Nec Otto
II. Pruffos
imperio
subjecit.

§. XXXII. Nec objici posse videtur, quod *Wurffbain* m) & *Schurtzfleisch* n) aliique Germaniæ Scriptores somniant, OTTONEM III. Imperatorem nempe Pruffos vicisse Imperioque subjecisse Germanico. Dicit hoc quidem, sed neutiquam id ipsum antiquorum historicorum potest probari testimoniis, neque ullis confirmari argumentis; Ut illud inter alios Nobl. Vir Juvenis, CAROLUS ERNESTUS RAMSEY, Elb. Amicus conjunctissimus, in Oratione Valedictoria: *De Elbinga Imperio Romano nunquam subiecta*, Anno 1739 d. XI. Martii, in Gymn. Elb. publice habita & adhuc MSCta, erudite evicit. Et quanquam illud etiam *Schurtzfleischius* l. c. ex *Helmoldo* o) probare annitur, probari tamen nequit. Inspiciamus enim *Helmoldum* modo l. c. aperte exinde patebit, hæc non de OTTONE III. sed BOLESLAO I. CHROBRY, Polon. Rege, (cujus expeditionem supra jam memoravimus) OTTONI tunc fœdere & amicitia vinculo juncto, dicta esse. Quod de CAROLO M. *Aventinus* p) enarrat, fabula est, nec refutatione indiget, sed de se ipso corruit.

§. XXXIII.

m) *Wurffbain*, in relat. histor. p. 6.

n) *Schurtzfleisch*, in Dissertat. de Rebus Prussicis, §. 2.

o) *Helmold. Chron. Slav. l. 1. cap. 15.*

p) *Aventinus, in Annal. Bojor. l. 4.*

§. XXXIII. Facile autem origo omnium horum Imperii in Prussiam prætenforum divinari potest. Origo Juris Imperii in Prussia. Romani nempe antiquitus Imperio suo multas magnasque tribuere laudes soliti erant; ita ut & sese *Rerum Dominos*; Urbem vero suam *Terrarum Deam*, gentiumque *Romam* appellaverint, superbis hisce verbis gloriati:

Orbem quod totum Victor Romanus haberet,

Qua mare, qua terra, qua sidus currit utrumque.

Cum tamen certum sit, minimam illos terræ portionem modo possedisse, illisque versus Septentrionem *Danubium*, ad Orientem vero Solem *Euphratem* terminos positos fuisse. Et hoc postea etiam Imperatores eorum sibi arrogarunt, ut pro *Rerum & Mundi Dominis* haberi voluerint. Quoniam & S. Scriptura, pro istorum temporum conditione, Imperium Romanum τῆς οἰκουμένης, h. e. *mundum* appellavit, Imperii Scriptores eo tandem id agitarunt, ut successu temporis, seculis præsertim XI. XII. & XIII. Hæreticos illos denominarint, qui, Imperatores totius mundi Dominos esse, non credidere. Quo jure postea Imperatores etiam longe lateque remotas terras ac regiones, & quas nunquam nec ipsi, nec Antecessores eorum attaminaverant, aliis donarunt, magnam sibi inde famam comparantes, *Hermanno Conringio* teste. q)

§. XXXIV. Vestigia itaque Antecessorum pre-De donati-
mens, etiam FRIDERICUS II. Imperator Ordini Teu-one Cruci-
feris ab Fri-
derico II,
facta.
tonico in Diplomate supra citato Prussiam donavit, quam tamen nec ipse, nec Antecessores ejus unquam

q) Herm. Conring. de Germanor. Imperio Romano, cap. 2.

attigerant, ut fatiſ ſuperque jam demonſtravimus. Quam nullius quamvis momenti donationem Ordinis Teutonici tunc Supremus Magiſter, HERMANNUS à SALTZA, ex hoc nudo argumento gratis etiam accepit, ita ut optimo jure unusquisque tum temporis Veterum Pruſſorum hiſ *Arminii* verbis uti potuiſſet: r) *Quis eſt autem Cæſar? & quid ad illum, quid agat noſtra Pruſſia? Num ego me interpono Romanis?*

Christianus Monachus, cum Pontifice de Pruſſiſ colloquum inſtituit & in primum Pruſſiæ Episcopum conſecratur.

§. XXXV. Sed accedamus jam ad Ordinis Teutonici tempora. Seculis enim XII. & XIII. Pruſſi Veteres conterminam ſibi Maſoviam continuis excuſſionibus & deprædationibus infeſtarant, eamque tributo veſtium impoſito ſibi ſubjecerant. Contigit interea, ut *Monachus* quidam *Olivenſis*, CHRISTIANUS, gente à FREUENWALDE, Ordinis S. *Bernhardi* Cisterciensis, ab *Abbate Olivensi*, tempore COELESTINI III. Papæ, in negotiis Monasterii Romam mitteretur, qui inſtituto cum Pontifice de rebus Provinciæ Prutenæ colloquio, ſe non modo Latinæ, Germanæ & Polonæ, ſed Pruſſicæ etiam lingvæ gnarum eſſe affirmabat. Hic itaque & miſeria Maſoviorum à Pruſſiſ perpeſſa commotus Pontifex CHRISTIANUM hunc in primum totius Pruſſiæ Episcopum, poſt D. D. ADALBERTUM & BRUNONEM, Martyres, in partibus infidelium anno 1215 more conſveto rite conſecravit, & Pruſſiam ei totam ſubjecit; Ut illam armis ſuis ſpiritualibus, & ſi hæc non ſufficerent, auxilio armorum quoque temporalium occuparet. s)

§. XXXVI.

r) Florus, l. 3. hiſtor. c. 10.

s) Teſtibus, Luca David, *Preußiſche Chron.* MSCto, l. 2. it. *Chronico montis Sereni*, ad annum 1215.

§. XXXVI. CHRISTIANO ad hanc expeditionem CONRADUS, tum temporis Masoviae Dux, omne, quod in viribus erat, auxilium præstabat, qui autem propriis ad opprimendos Prussos destitutus viribus, consilio novi Episcopi CHRISTIANI, Fratres Ordinis Ensisiferorum (*die Schwerdt-Brüder*) anno 1204. contra Barbaros instituti, è Livonia, litteris ob hoc ad ALBERTUM, Rigæ Episcopum, & Ordinis Magistrum missis, accersivit. Qui & petitis ejus obsecundantes CONRADO triginta Ordinis fratrum cum servis suis in auxilium mittebant, testibus *Luca David* l. c. *Schurtzfleischio* t) & omnibus præsertim Poloniæ Scriptoribus. *Hartknochius* vero hoc assertum plane negavit, & fictum illud esse, ex *Dusburgo*, P. III. p. 33. demonstrare conatus est, CONRADUM ipsum Ordinem quendam, sub *Militum Christi* nomine, Dobrini instituisse, (de quo statim eum, unum idemque cum ordine Ensisiferorum, & Fratres Dobrineses ipsos Fratres Livonenses esse cognoscemus) innuens. u) *Dusburgum* autem multis in locis æquivocum esse, inter alios *Raymundus Duellius* w) optime annotavit, qui pro voce, *instituit*, rectius *vocavit*, posuit. CONRADO enim proprium instituere Ordinem, nulla fuit tunc nec potestas nec autoritas.

D 3

§. XXXVII.

t) Schurtzfleisch, in Historia Ensisiferorum Ordinis Teutonico-Livonorum.

u) Hartknoch, im Alt und Neuen Preussen / Part. II. cap. I. pag. 270. seqq.

w) Raymundi Duellii Historia Ordinis Equitum Teutonicorum, Anno 1727. Viennæ, fol. edita, Part. II. cap. I.

Hi Pactis
confectis,
Prussiam
invadunt,
sed cæsi Li-
voniam re-
petunt.

§. XXXVII. Ensisiferis itaque Masoviam tum in-
trantibus CONRADUS tractum Dobrinensem, terræ
Culmensi & Drevvnicæ fluvio conterminum, cum
omnibus ad & pertinentiis tradidit: eisque arcem
quandam, Dobrinum nominatam exstruxit, de qua
etiam posthac Fratres nominabantur Dobrinenses.
His Ensisiferis CONRADUS, Masoviæ Dux, & CHRIS-
TIANUS Episcopus, de omni Terra, quam Prussis
erepturi essent, dimidiam partem cum omni jure in
æternum possidendam donarunt. Confecta arce Do-
brino, Fratres hi cum CONRADI copiis Prussiam in-
vadebant, multumque prædæ, Victores, secum in Ma-
soviam asportabant. Vix autem Masoviam modo in-
gressis, Prussi magna militum manu cervici eorum
impingentes, tanta eos clade, trium nimirum dierum
affecerunt, ut paucissimi in Masoviam reversi sint. His
peractis, Ensisiferi quidem nonnulla adhuc cum Prute-
nis discrimina habuere, nunquam tamen ad priores
rursus vires pervenere; ita ut paulo posthac, ex vo-
luntate Magistri Livonensis, Dobrinum relinquerent,
Livoniamque repeterent.

Christianus
Pontificem
adit, & au-
xilium con-
tra Prussos
petit.

§. XXXVIII. Masovia ita à Barbaris vastata, CHRIS-
TIANUS Pontificem, per amorem atque crucem
JESU CHRISTI, Salvatoris, obsecravit, ut fidelibus
auxilium contra infideles præstaret, eamque sibi rem
non minoris haberet, quam Terræ Sanctæ expugna-
tionem; Prussis enim æque ac Saracenis, Christianæ
fidei assēclas persequentibus, imo in viscera usque Ec-
clesiæ sævientibus.

§. XXXIX.

§. XXXIX. Nec tamen & CHRISTIANI, Episcopi, arma spiritualia fuisse frustranea, donationes quorundam Prussiae districtuum, à quibusdam *Supanis Prussicis* sacra Baptismatis unda expiatis, factae testantur. Inter quos praecipue eminebant WARPODA & SVAVABUNO, qui Romam cum Episcopo petentes coram Pontifice ibidem, terras suas, WARPODA nempe terram *de Lausania*, & SVAVABUNO terram *Lobaviensem*, in perpetuum CHRISTIANO donavere, idque ab INNOCENTIO III. Pontifice confirmari voluerunt, teste *Lengnichio*. x) Quae etiam Terrae & districtus hodierno adhuc tempore, Dicecesi Culmensi incorporatae manent.

§. XL. INNOCENTIO III. interea mortuo, HONORIUS III. Successor, crucem contra Prussos praedicari iussit. CONRADUS item Masoviae Dux, ac Proceres Poloniae, multa CHRISTIANO Episcopo donavere praedia, bonaque, ut & totam Culmensem, Malymnoviensem, Radziniensem, aliosque tractus, jure perpetuo concessere. y) Copiis interea ad hanc Expeditionem Cruciatam (*Creuz-Zug* s. *Creuz-Fahrt*) in Prussiam missis, intra annum ad interuersionem fere à Prussis Masoviam rursus ferro & flammis vastantibus deletis, reliquiae infectis rebus in Patriam reverere.

§. XLI.

x) D. *Lengnichs/Poln. Bibliothek/* pag. 317. in notis. it. *Diplomata & Confirmationes harum donationum, T. I. Actor. Boruss. p. 259. seqq. annexa.*

y) Vid. *Acta Borussica, T. I. p. 61. 260. & sparsim. ut & Leibnitzii Codicem Juris Gentium Diplomaticum.*

Episcopus
& Conradus
Ordinem
Teutoni-
cum in au-
xilium con-
tra Prussos
vocant.

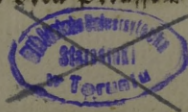
§. XLI. Cum itaque neque in his præsidii quicquam invenissent, CONRADUS Dux & CHRISTIANUS Episcopus, alia petere auxilia coacti fuere. Unanimi igitur consensu, ORDINEM TEUTONICUM S. MARIÆ in *Hierusalem*, contra Saracenos in *Terra Sancta*, anno 1191. institutum & à COELESTINO, Papa confirmatum 2) elegerunt, ac missis quibusdam ad Supremum Ordinis Magistrum, HERMANNUM à SALTZA, legatis, eum in Prussiam invitarunt. Qui quidem accepto nuncio (nescio qua ratione) auxilium primo denegavit, consultis autem postea Imperatore, Pontifice & ordinis fratribus, duos ex illis, CONRADUM nempe à LANDSBERG, & OTTONEM à SALEIDEN, cum octodecim equitibus ad CONRADUM Ducem & CHRISTIANUM Episcopum, ut de Pactis convenirent, misit.

Hi advenientes Pacta incunt.

§. XLII. Hi advenientes ab AGASIA, Ducis CONRADI (qui profectus erat) conjugæ, humanissime excipiebantur. Post reditum vero CONRADI & Episcopi, Legati hi de Pactis tractare cœperunt, eaque etiam paulo post unanimi consensu & Ducis & Episcopi & Masoviæ Magnatum concluderunt. Quæ facta sunt juxta *litteras Cruciferis datas*, anno 1228. quod & testatur *Chronicon Vetus, der Lande Preussen* / alias *Samilianum* dictum, (& in Bibl. Gym. Elb. publ. adhuc MSc. adservatum) p. 7. seqq. In Pactis hisce CONRADUS Cruciferis totam Culmensem Terram, cum omnibus ad- & pertinentiis, ad primam sedem & propugnaculum, jure perpetuo concessit ac donavit.

Quod

2) Hartknoch, *Alt und Neu Preussen* / P. II. cap. I.

Quod CHRISTIANUS Episcopus non solum confirmavit, sed & Decimis ex Territorio Culmensi convenientibus auxit, a)

§. XLIII. Confecto itaque Contractu & Pactis, Quibus confectis, Magister eorum, Hermann. de Balck, Provinciale, cum copiis in Prussiae mittit, inter CONRADUM Ducem, CHRISTIANUM Episcopum & Cruciferos, noluit Magister eorum, HERMANNUS à SALTZA, amplius ferri; sed omnibus viribus annisus est, ut promissioni Masoviae & Episcopatum bonorum defendendorum, Prussiaeque Barbaris eripiendae, factae responderet, ac expectationi de se suisque conceptae abunde satisfaceret. HERMANNUM itaque de BALCKE, s. BALCKONEM, primum Prussiae Provinciale creatum, multis cum copiis, initium expeditionis faciendae causa, in Prussiae misit, adscitis ei in auxilium, Fr. DIETERICO de BEHRENHEIM, Marschalco; Fr. CONRADO de TUTELE, Commendatore; Fr. HENRICO de BERGEN, *Thuringo*, Commendatore domestico; Fr. POPPONE ab OSTERNA, Hospitalario; ut & HENRICO de WITTEKENDORFF; BERNHARDO de CATZENELNBOGEN; OTTONE de QVERENFURT; Fratibus aliisque. b)

§. XLIV. His Masoviam ingredientibus, HERMANNUS de BALCKE, Provincialis, cum CONRADO Duce & CHRISTIANO Episcopo, nova adhuc Qui novis adhuc Pactis sancitis, Prussos invadunt, eosque vincunt, ad huc ao. 1230. in *Cruswitz* sancivit constituitque Pacta, quibus & omnia, quae posthac de personis vel bonis Barbarorum captivatione, deprædatione, extorsione,

E

occu-

a) Vid. Acta Boruss. ubi Donationes, cessationes ac confirmationes hæ, T. I. pag. 394. seqq. legi possunt.

b) Vid. Luc. David, Chron. Pruss. MSCt. lib. 2.

occupatione, vel subjugatione mobilium sive immobilium, terrarum & aquarum, atque omnium in eis contentorum, adipiscerentur vel occuparent, jure integro & æterno, cum omnium hæredum ac Magnatum consensu & expressa voluntate, illis donarunt. Quam adhuc donationem CHRISTIANUS Episcopus, translatione donatorum sibi à CONRADO aliisque districtuum, in Cruciferos, singulari Diplomate auxit & confirmavit. c) Pactis his confectis, ac sigillis subscriptionibusque communitis, Provincialis de BALCKE, *Vogelsangum* munitionem ædificavit, è qua rapaces Prussos magna jactura repulit, postea etiam in universam Prussiam, ope Germanorum Principum incursionem fecit, sed quinquaginta tribus annis integris vix eam occupare, Prussosque ad Christianæ fidei sacra amplectenda, nisi certis sub conditionibus ac multis concessis libertatibus, redigere potuit. Et

Tanta molis erat, Pruthenam vincere Gentem.

Hic itaque Ordinis Teutonici in Prussiam adventus, hoc eorum potestatis initium, sed etiam interitus & internecionis ejus origo. Quam exiguo interim ii nitantur talo, qui cum Poloniæ Scriptoribus, CONRADUM Cruciferis Terram Culmensem in feudum dedisse, asserunt, ut occupata Prussia ad Masoviam rediret, & ut Cruciferi omnia, quæ à Barbaris occuparent, æquo quorundam arbitratorum judicio, cum eo partirentur, d) ex antedictis facile unusquisque perspiciet, simulque nullum tam Polonis, quam Romanis & Germanis in Prussiam fuisse jus animadvertere, & priora inde ac sequentia illustrare poterit.

§. XLV.

c) Pacta hæc, Obligationes, Cessiones, Diplomata, Donationes, T. I. II. III. Actor, Boruff. sparsim legi possunt, ut & alia ad hæc spectantia.

d) Cromerus, lib. 8. de Origin. & Rebus gestis Polonorum.

§. XLV. Formam enim Regiminis si attendamus, Forma Regiminis Ordinis in Prussia. Absolutam Magister in Ordinem potestatem non habuit. neque in Ordinem ipsum, neque in incolas absoluta fuit penes Magistrum potestas. Hic enim sine expresso totius Ordinis Commendatorum ac Fratrum consilio & consensu facere aut concludere nihil potuit. Si bella annuncianda, foedera comprobanda, pax facienda erant; Magister adscitis etiam Italiae, Germaniae & Livoniae Provincialibus, omnibusque Ordinis Commendatoribus ac Fratribus, Convenit prius indicare, illisque congregatis, tunc demum Capitulum, (*Tagesfahrt*) in quo omnia discuterentur vel approbarentur, celebrare illi licebat. e) Magistro enim nec in Germaniam aliasque Regiones propria voluntate proficisci, nec Privilegia concedere, nec concessa confirmare, nec etiam pecuniam praeter centum *Bizantos* alicui mutuo dare, liberum erat, sed haec omnia ex totius Ordinis voluntate & arbitrio fieri, legibus cautum erat. f)

§. XLVI. *Nec in incolas* absoluta Magistro potestas, Nec Ord. etiam in incolas, sed multis Prussorum imunitatibus limitata. sed valde adstricta. A primo quippe Cruciferorum in Prussiam ingressu, varia Privilegia Prussis fuere concessa, quibus potestas Magistri & Ordinis limitata fuit. Supervacaneum esset, omnia Civitatum & Ordinum singula recensere Privilegia, cum certum sit, plurimos illis fere abundasse. Eminent inter illa praesertim *Privilegium*

E 2

privilegium

e) Vid. Consuetud. Ordinis, n. 2. MSCt. it. Schütz, *Preussische Chron.* fol. 157. it. Waisselii *Chronica Preussischer/ Lief- ländischer und Curischer Geschichte/* fol. 172.

f) Vid. *Leges Godofr. de Hohenloh*, in Cod. MSCt. Regiomont. fol. 78. it. *Consuetud. Ord. n. 10. seqq.* it. *Leges Ludov. ab Erlichshausen*, in Cod. MSCt. Regiom. fol. 114. &c.

privilegium Culmense, ab HERMANNO de SALTZA, Magistro Generali, & HERMANNO de BALCKE, Magistro Prussiae Provinciali, anno 1233. concessum, & à Fr. EBERHARDO, dicto de SAYNE, *Præceptore Domus S. Mariae Teutonicorum, per Alemanniam, & Vices-Gerente Magistri Generalis per Livoniam & Prussiam*, a. 1251. renovatum, g) quo absoluti sunt Prussi ab omnibus Vectigalibus pendendis, item ab omnibus collectis injustis, aliisque exactionibus indebitis; h. v. *Absolvimus totam terram prædictam ab omni prorsus telonii exactione*, quod D. Joh. Casp. Venator, Ordinis Teutonici Diaconus, tanti æstimat, ut hæc nec Clericis nostro tempore facile concedi, nec etiam in vigore antiquo conservari, credat. h) Et non minoris etiam Privilegium istud Prussis Neophytis, anno 1249. septimo Idus Februarii, ab JACOBO, Archidiacono Leodiniensi, ex mandato Pontificis, cum expressa Ordinis voluntate datum i) habendum est.

Statuum Prussiae Aulhoritas. §. XLVII. Alias adhuc & multas immunitates incolis Prussiae tum fuisse donatas, historiarum testantur monumenta. Conventus speciales Civitatibus & Nobilibus Prussiae, etiam insciis Magistro & Cruciferis celebrare licitum erat. In his de bono publico societim consulebatur, decreta, quæ & sine Ordinis consensu valitura erant, edebantur, ac propria voluntate & auctoritate tributa aliaque exigebantur. Judicia quod

g) Vid. Jura Fundamentalia Terrarum Pruss. p. 5. seqq. a. 1733. Gedani 4to edita.

h) D. Joh. Casp. Venator, *Historischer Bericht vom Marianisch-Teutschen Ritter-Orden und ihrem Wappen* 4to. c. fig.

i) Joh. Leonis, *Historia Prussiae*, Lib. II. p. 86. Edit. Brunsb.

quod attinet, magnas in illis prærogativas Civitates habuere, ita ut summa omnium rerum instantia penes urbem Culmam, postea autem in unaquaque Civitate penes Magistratum esset, donec tandem appellationes ad commune consilium, **des Raths von Landen und Städten/** (de quo paulo post) minime vero ad Magistrum vel Cruciferos solos, unanimi totius populi consensu suscipiebantur. k) Et quasdam etiam Prussiæ Civitates *Jura Majestatis*, ut e. g. *Jus monetam cudendi, Jus vite & necis*, &c. quæ alias Supremo solum Magistratui vindicantur, exercuisse, & adhuc dum exercere, Annales & quotidiana testantur experientia.

§. XLVIII. Crescente autem interea Ordinis insolentia, cum Privilegiis Prusiorum derogare Cruciferi cœpissent, multæ exinde ortæ sunt turbæ; his Jura sua in Prussiam prætendentibus, illis autem Privilegia sua facta tectaque conservare conantibus. Donec tandem anno 1414. constitutum est, ne Magister cum Præceptoribus s. Commendatoribus (qui germanice **Gebietziger** vocabantur) haberent potestatem, quidvis pro lubitu statuendi, sed ut in rebus gravioris momenti consiliarios sibi adjungerent, quatuor scilicet Fratres Ordinis, decem ex Nobilitate potentiori, item ex Culmensi, Thoruniensi, Elbingensi, Regiomontana & Dantiscana, binos ex unaquaque Consiliarios, sine quibus nihil in Juribus Majestatis exercendis suscipere, uti refert *Schützius* l) aliique; quamvis *Grunovius* tunc solum, quando tributa erant exigenda, convo-

Novum
Consilium
Pruthenicum
constituitur.

E 3

catos

k) Schütz, *Preussische Chron.* lib. 9. fol. 443.

l) Idem, ibidem, fol. 108.

catos fuisse velit. Deinde 1430. in conventu Elbingensi, à Magistro, Prælatis, Nobilitate & Civitatibus constitutum est, ut in Consilium Prussicum coirent, Magister, sex Præceptores s. Commendatores Ordinis, sex Prælati, sex Provinciales; (hi vocabantur *der Rath vom Lande/*) & sex ex Civitatibus Majoribus, (hi vero *der Rath von Städten/*) in genere *der Rath von Landen und Städten;*) sine quibus nihil graviorum negotiorum pacis & belli tempore suscipi posset.

Cruciferor.
potestas in
Prussos li-
mitata, non
absoluta.

§. XLIX. Hæc Prussiæ sub Cruciferis facies usque ad annum 1454. è qua aperte patet, Cruciferos quidem per integra bina secula Prussiæ imperasse, nullam tamen in illam potestatem habuisse absolutam; sed imperium modo limitatum, & legibus quasi ac Privilegiis Prussorum obstrictam. Quanquam certum sit, Cruciferos non raro his immunitatibus reclamasse; nullo jure eas Prussis competere, asserentes, quod testatur *Schützius in Chronico suo Prussico* passim.

Jus Imperii
& Pontificis
in Prussiam,
ratione Cru-
ciferor. nul-
lum est.

§. L. Quod verò Jus Imperii in Prussiam, ratione Cruciferorum nonnulli prætendunt, nullius id est momenti: Cruciferi enim quamvis Cæsari propter bona ab illis in Germania ac Italia possessa, juramentum fidelitatis, vulgo *den Vasallen-Eid/* præstiterint, nullum tamen in Prussia Cæsaris agnoscebatur imperium, ut ex Controversiis inter Ordinem & Status Prussiæ coram Imperatore, ratione *ligæ* à Prussis contra tyrannidem Cruciferorum initæ, clarissime patet. m) Neque Jus Pontificis ullum est. Nam Ordinem quidem Pontifici spiritualiter subjectum esse, est; quod con-

m) Schütz, Chron. Pruss. l. 4. fol. 146.

conceditur duabus manibus; Pontifex enim non solum in Ordinem, sed & Prussiae Episcopos & totum Clerum mandata exegit, ut e. g. cum HENRICUS à RICHTEBERG, Ordinis Magister, Episcopum tunc Sambientem, DIETERICUM de CUBA, fame interfecisset, SIXTUS IV. Papa magnas Ordini intendit minas, eumque adeo excommunicationis fulmine percussit, h. v. *Deleatur pessima illa nigra Crux; maledictus enim est Ordo, ubi Laicus regit super Clerum.* n)

§. LI. Nostra jam aggrediamur tempora, & Prussiae nunc etiam sub Serenissimorum Poloniae Regum imperio, suis adhuc vivere legibus, suis libertatibus demonstrabimus. Coacti enim per tyrannidem Cruciferorum Prussi, ac ineffabilibus molestiis gravati, alium sibi anno 1454. quaesivere Dominum, CASIMIRUM IV. nempe JAGELLONIDEM, Poloniae Regem. Initio quidem Ligam modo, sub Magistro tum temporis, PAULO de RUSDORFF, contra vim Cruciferorum, ope ac Praeside JOANNE à BAYSEN, splendidissimo illo Patriae Ornamento & Tutore, iniierunt; sed cessantibus nondum oneribus, & facta apud Imperatorem & Pontificem ligae excommunicatione, obedientiam Magistro tum temporis, LUDOV. ab ER-LICHSHAUSEN, ac universo Cruciferorum Ordini renunciarunt, & ad Polonici Regni transferunt castra.

§. LII. In initio quidem in animo habuisse legimus, peculiarem condere Rempublicam, quam cives regerent. Verum viribus diffisis, ac impares se feris

Prussi Cruciferis, ob tyrannidem obedientiam renunciant, & ad Regni Polon. transferunt castra.

Quia Reip. institutio viribus majoribus videbatur opus.

n) Waiffelius, Chronica Preussischer, Liefständischer und Curischer Geschichte/ fol. 124.

feris credentibus, tutiora eligere placuit. Scindebantur aliquantisper inter Reges Daniæ, Poloniæ & Bohemiæ studia, donec omnes in Poloniam consentirent, quod Gens hæc finitima vetus odium in Ordinem, etiam post confectam pacem, inter præcordia tacite aleret. Notandum tamen, Pruffos ad Regem Bohemiæ servasse sibi aditum, si forte CASIMIRUS IV. delatum Regimen aut respueret, aut aliisquam inter Ordines conventum erat, modis adire mallet.

Casimirus
IV. Polon.
Rex Pru-
fos in fidem
recipit, sal-
vis tamen
Privilegiis.

§. LIII. Missi ergo Cracoviam Oratores, (quorum præcipuus JOANNES à BAYSEN erat,) qui perficerent, in quæ universi consenserant, jamquæ aliquot dies præterlapsi, nec certi quid ex Aula Regia resciscere licebat; impatientes itaque moræ legati, cogitare se Bohemiam ingressurosque propediem iter, nisi de voluntate Regiæ Majestatis constiterit; palam loquebantur. Libera vox tentatum hæcenus opus absolvit, flexitque CASIMIRUM, ut, cum Legatorum postulatis annuisset, imperium susciperet. Ita Borussi in potestatem Regis Poloniæ, certis tamen sub conditionibus venerunt. Singulæ in Privilegio Incorporationis (Deditionis potius) vulgo dicto exprimuntur; quod, si rem nomine suo appellare velis, improprie Privilegium audit, cum *Pactum* potius sit, de quo antequam capefferet imperium, inter Regem & Pruthenos convenit. Patet ex eodem, quibus modis regi vulerint Prutheni. Modi hi formam Regiminis Pruthenici absolvunt, de qua, ut paulo fasius agam, argumenti postulare videtur conditio. Dignus proinde labor, qui rite suscipiatur, cum etiam memoria antiquorum jurium oblitterata videatur.

§. LIV.

§ LIV. Plerique Extran^{orum} Provinciam no-Errant, qui Prussiam Polonorum legibus vivere autumant.
stram veluti in tres Palatinatus divisam regionem, quæ à reliqua Polonia nomine tantum differat, contemplantur. Errant bona fide, quoniam mediis destituuntur, quibus de veritate edoceantur, exteriorque species, ac alia, quæ olim & nostris diebus accidere, animum in errore obfirmant. Nec Poloni recto tramite incedunt, & licet nonnulli veritatem videant, sunt tamen, qui affectu abrepti, in id unice incumbunt, ut Regibus nobis cæteroquin longe Indulgentissimis persvadeant: *Nihil sibi peculiare Pruthenos, sed omnia cum Polonis communia habere; Provinciam Regno ita invisceratam esse, ut, quæ placuerint leges, sine murmure accipere teneantur.* Et illi, qui nobiscum sub eodem cœlo nati, licet fando perceperint, esse Pruthenis sua jura, suam libertatem, veram tamen ejus conditionem plerique, proh dolor! & quod nefas est dicere, plane ignorant. Hinc evenit, ut, quoties avita Privilegia verbis impetantur, nostrates eadem, non prout decet, propugnent, si vero factis eneruentur, plane fileant, quoniam prima vice nec libertati contraria, nec Patriæ damnosa videntur, & tum demum de injuria quærantur, quando civium crumenæ sentiunt, connivendo esse peccatum.

§. LV. Principii instar, ex quo cætera deducam, Prussi enim peculiarem formant Rempublic. & cum Polon præter Regem, nil commune habent.
pono, Prussiam, cui Serenissimi Poloniæ Reges imperant, cum Polonis, præter Regem, nil commune habere, & cum Regno perpetuo fœdere conjunctam esse, cæterum peculiarem constituere Rempublicam. Hæc constans opinio Majorum; hoc clypeo tuti, adversariorum tela sine vulnere excipiebant. Refert *Schützius* dignum

dignum posteritatis testimonium. o) *Incorporatam esse Provinciam Regno*, ajebat Palatinus tum temporis Mariæburgensis, **NICOLAUS à BAYSEN**, hoc ita interpretatur, habere sua Jura Poloniam, habere suas immunitates Prussiam, ita ut suis Poloni, suis itidem Prutheni vivant legibus, ne tamen à fœdere, quo innexi resileant. Et ipsi tunc, qui in Comitibus Coronationis Regis HENRICI VALESII aderant Prutheni, Regem ita allocuti: *Majores nostri*, ajunt, *animo bene deliberato ad inclytum hoc Poloniae Regnum, libera dediti-one, & sua sponte, nulla vi, nullis armis, aut externo metu coacti, accesserunt, certis interpositis pactis & conditionibus, ut Regno quidem Poloniae incorporati, peculiarem tamen & separatam haberent Rempublicam, suisque Juribus & consuetudinibus, cum quibus ad hoc Poloniae Regnum accesserunt, libere & sine alicujus impedimento uterentur.* p) Quod & ipsum deditiois Pactum satis superque testatur. q)

Quæ de his
no'anda ve-
niant.

§. LVI. Ex his tria notare lubet: Primo, habuisse sua Jura Prussiam, antequam ad Regnum Poloniae accederet, eademque sibi servasse. Deinde honorum, jurium, libertatum & prærogatarum Regni Poloniae participem factam. Tertio, novis donatam Privilegiis, quæ sigillatim recensentur.

§. LVII.

o) Schütz, Chron. Pruff. L. IX. fol. 386.

p) Vid. Arnoldi Dilgeri, Ged. Dissertat. de Unionis, qua Polonia jungitur Prussia, indole, p. I. §. I.

q) Vid. Jura Fundamentalium Terrar. Pruff. pag. 12. seqq. 1733-4to Gedani edita.

§. LVII. Inde sequitur, Unionem cum Regno Poloniae Jura Provinciae non sustulisse, quin potius roborasse, neque Prussiam aliter ad usum prerogativarum Regni Poloniae admissam, nisi in quantum suis haud derogarent. His limitibus aeterna utriusque Gentis conjunctio circumscribitur, quos aliqui eoque turbare conati sunt, ut, uti supra jam diximus, solo relicto nomine Poloniam in Prussia constituerent.

Unio Prussiae cum Polonia, Jura Provinciae non sustulit sed potius roboravit.

§. LVIII. Minime ad horum ingenium D. CASIMIRUS IV. nostram ordinavit Rempublicam. Ipse enim pristinam administrandi formam aliquatenus servaturus, Provinciae Gubernatorem praefecit, cui quatuor Palatinos, indigenas omnes, junxit, qui adhibitis Prussiae Consiliariis, Palatinis, nempe Culmensi, Elbingensi, Regiomontano & Pomerelliae, r) tribus Castellanis, Culmensi, Elbingensi & Gedanensi, quibus additi erant & Consilarii ex Civitatibus Majoribus, ita ut in Senatu Prussico septem suffragia Nobilitas, totidemque Civitates haberent, s) ut & tribus Succamerariis, quos Poloni limitum appellant Judices, quibus cum CASIMIRUS anno 1468. aequae ac duobus cum Episcopis, Warmiensi nimirum & Culmensi, Senatum Prussicum auxerat, t) publica negotia tractarent conficerentque: addito peculiari Sigillo (quod GEORG. DAN. SEYLER, Gymn. Elb. Rector, in Dissertatione: *De Gubernatoris in Prussia Occidentali*,

Casimirus Consiliarius Prussicum & Gubernatorem Provinciae instituit.

r) Cromerus, de Origin. & gest. Pol. lib. 27. ab initio. it. Neugebauer, Hist. Pol. lib. 6. pag. 387. it. Schütz, Chron. Pruss. lib. 5. fol. 203.

s) Schütz, Chron. Pruss. fol. 106.

t) Idem, lib. 7. fol. 333-336.

Antiquitate, Munere, Juribus & Abrogatione, §. 13. ex Originali in Curia Elbingensi, pulchre delineavit) cum inscriptione: S. Gubernatoris terrarum Prussiae, †.

Joannes &
Stiborius à
Bayesen pri-
mi Prussiae
Gubernato-
res.

§. LIX. Et primus, cui id honoris contigit, **JOANNES à BAYSEN** fuit, Arragoniæ & Hispaniæ ab Saracenorum jugo Liberator, Vir acri consilio, summa fide & in rebus maximi momenti gerendis promptissimus, imo foederis Pruthenici Præses ipsiusque defectionis Dux & Antesignanus, qui summam hanc Generalis totius Prussiae Gubernatoris dignitatem magna laude ab anno 1454. ad finem usque vitæ suæ 1460. strenue sustinuit; Successoremque nactus est **STIBORIUM à BAYSEN**, fratrem natu minorem, u) qui utut Palatinus Elbingensis anno 1461. hunc honoris gradum consequutus, Provinciæ gubernacula haud minori, dum vixit, fama tenuit. Duos hos tantummodo Pro-Reges s. Gubernatores Prussia habuit. Hic vero, quando demum abrogatus fuerit ipsaque adeo Vicariatus hujus dignitas desierit, magna apud Annalium Prussicorum Scriptores est diffusio. Etenim *Dlugoffus*, w) *Cromerus*, x) *Bielski*, y) & cum iis *Schürzius* z) quoque unanimi consensu asferunt, **D. CASIMIRUM**, anno 1467. sublato Gubernatoris titulo pariter ac Palatinatu Elbingensi, **STI-**

u) Corrigendus itaque Hartknochius, qui Dissert. XIX. de Republ. Veter. Prussor. §. 20. perperam eum Johannem nominat.

w) Dlugoffus, Lib. XIII. Hist. Pol. p. 403. Edit. Lips.

x) Cromerus, de Orig. & gest. Pol. lib. XXVII. & ex eo Neugebauer, Hist. Pol. L. V. p. 381.

y) Bielski, Kronicka Polska, p. 444.

z) Schütz, L. VII. fol. 333.

STIBORIUM à **BAYSEN** primum Mariæburgensem Palatinum creasse. Quibus autem Conventuum Annales & D. *Lengnichius* plane repugnant, invictis rationibus comprobantes: **STIBORIUM** hunc **BAYSENUM**, ad annum usque 1480. emortualem suum, Prussiae Gubernatorem fuisse. a)

§ LX. Mortuo **STIBORIO**, Prussiae Ordines de His demortuis, Rex Amb. Pam-
vidua hac sparta saepe quidem solliciti fuere; sed frustraneo conatu, vices interim (quantum ad Conventus publicos attinebat) Palatinis, modo Mariæburgensi, modo Culmensi, ad A. usque 1503. gerentibus. powiski Gubernatorem nominavit, sed renitentibus Prussis Provinciae Gubernac. ad Warmiae Praesules pervenerunt.
Sequenti vero anno Rex **ALEXANDER I.** Thorunii primum, post Mariæburgi, de novo Gubernatore flagitatus, **AMBROSIUM PAMPOWSKI**, Palatinum Sieradiensem, Prussiae Gubernatorem denominavit, quem tamen, utut à D. **SIGISMUNDO I.** Rege anno 1509. confirmatum, eo, quod neque indigena, nec Ordinum consensu institutus esset, Prussi recipere constanter recusarunt. Quo factum, ut Terrarum Prussiae Praesidium & Provinciae gubernacula tandem ad Warmiae Praesules, qui illis & nostro adhuc tempore magna cum laude perfunguntur, devolverentur. b)

§ LXI. Sigillum supra memoratum Gubernatorium, mortuo **STIBORIO** à **BAYSEN**, Prutheni fratri ejus, **NICOLAO** à **BAYSEN**, tradiderant, quod eum Gubernatorem mallent. Sed renitente Rege, & ipso **NICOLAO** postea defuncto, **GEORGIUS** à **BAYSEN** illud an. demum 1503. Sigillum Gubernat. Prussiae Civitati Elbingensi traditur, ut & norma Regiminis à D. Casimiro instituta.

F 3

a) D. Lengnich, Dissertat. de Senatu Prussiae, §. 8. 9. conf. 18.

b) Idem, l. c. §. 18 - 22.

Consiliariis Terrarum reddidit, qui id deinceps à Civitate Elbingensi fervari voluerunt, uti Conventuum annales testantur: Consiliiarii ab Ordinibus lecti, Gubernatore Palatinisque in eorum numerum receptis. Penes hos, absente Principe, Majestas & imperium, nisi quando è re videretur, universam Nobilitatem minoresque Civitates convocare. Idem, qui sub Equitibus Teutonicis Conventus; idem contribuendi modus; eadem Judiciorum forma; hoc saltem discrimine, ut cum olim Magister coram, Rex, quod in Polonia degebat, plerumque per legatos ageret, ipsique Proceres nonnunquam Regi missis Oratoribus publicam salutem commendarent. Nulla adeundi Regni Comitum necessitas, nulla consiliorum cum Polonis communitio, nisi pro ferendo, quod ex Pacto debebatur, Prussiae auxilio. Ita utraque Gens sub eodem Principe perenni fœdere coaluerat, ut neutra relictis patriis moribus in alterius leges transfiret. c)

Jus Indigenatus.

§. LXII. Inter alia, quæ Prussos à Polonis separant, præcipuum est, quod in Deditionis Pacto continetur: JUS INDIGENATUS, quo vacantes in Prussia Capitaneatus & dignitates solis in Prussia natis & lingvæ Prussicæ peritis conferri debent. Possent quidem, si necesse esset, multos eorum, qui licet gente Poloni, in Prussia tamen tum Capitaneatus, tum alia munera obtinuerunt, adducere, quod quidem læsum sæpe, minime tamen abrogatum Jus nostrum testatur. Cum illud potius D. AUGUSTUS II. Rex, singulari Di-

c) Schütz, Preussische Chronick/ Lib. V. it. Lengnichii Formæ Regim. Prussicæ.

Diplomate 1699. ut & feliciter hodie imperans Rex AUGUSTUS III. 1734. Divorum Antecessorum exemplis insistens, confirmaverit. d) In Polonia etiam Prussis bona terrestria emere, possidere, ut & dignitates & munera adire liberum est, sed neutiquam Polonis id in Prussia contingit, nisi prius JUS AVITUM INDIGNATUS Pruthenici magnis sumptibus, vel maximis in Prussiam meritis acquisiverint. Ultimum & an. 1712. *Illustri*ss. Dn. JOANNI CHRISTOPHORO in Słupow SZEMBECK, supremo tum Regni Cancellario, nunc Episcopo Warmiensi & Sambieni, S. R. I. Principi, ac Prussiae Praesidi, (quem nuperrime d. 17. Mart. hujus anni 1740. pie ac sancte demortuum, Patria ob laudes arduas praestantesque, quas ipsa intuetur aeternitas, & quae nullum peritura per aevum, ob immortalia in Religionem, Jura atque libertates merita, prudentiam sagacissimam difficillima negotia expediendi consilioque nixam, animum in adversis aequae ac secundis firmissimum, ac justitiam suam cuique tribuentem, summo moerore, tristitia ac lacrymis luget) ob extantissima & maxima in ecclesiam DEI & has Prussiae terras merita contigit, quod Provincia nostra optime agi de Juribus suis consideret, si eorum tutela non extraneo, sed Civi concrederetur.

§. LXIII. Exiguntur in Polonia telonia, quo onere ne unquam Prussia premeretur, in Pacto Deditionis prospectum est. Hanc immunitatem novo Laudo, in Conventu Mariaeb. 4. 1713. roborarunt Ordines, omnimodo

Prussia à
Vestigalib9
libera.

d) Vid. Pacta Conventa Regis Augusti III. à D. Lengnichio, c. notis, fol. Lips. edita, Artic. 39.

modo volentes: *ut in futurum unicuique Incolarum harum terrarum liberum sit commercium, absque ulla præpeditioe & teloniorum exactione, & ut ad nulla alia, nisi que in finibus Regni antiquitus pendi solebant, obligarentur, vigore Pacti Deditiois.* Hinc quoties nova exigì cœperunt, provocare ad vetera Jura Ordines, eorundemque observationem enixissime petere. Ut ex quærelis 1674. in Comitii Electionis JOANNIS III. SOBIESKI allatis aperte patet. Inprimis Vectigalia ad Diboviam & Fordanum gravia Nostratibus visa, de quibus sæpe & tempore Interregni, post obitum JOANNIS III. 1696. quæstos, Acta publica testantur. Et cum magnum illud consilium, quod An. 1710. Varfavix habitum est, telonium ad Fordanum iterum decerneret, injunctum est Nuntiis 1712. *ut in Comitiiis, pro omni posse, operam sedulo navent, quo telonium illud tollatur & aboleatur.* Quod & 1733. in Comitiiis Mariæb. rursus singulari Laudo roboratum est, e) ac quorum abrogationem etiam Sereniss. Rex AUGUSTUS III. 1734. in Pactis Conventis, à Lengnichio editis, Art. 40. sancte pollicitus est.

Comitia & modus contribuendi Prussorum peculiare, ut & de Thesaurariorum.

§. LXIV. Generales Conventus celebrant Prussi, & tunc demum Nuntios ad Regni Comitata mittunt. Qui Conventus Comitata etiam appellantur, quamvis Poloni mallent Comitata; intercedentibus tamen Prussis, & à Germanis, **General Land-Tage** s. **Tage-Fahrten**/ quæ particulare adhuc Conventus s. **Particulare Land-Tage**/ in quovis Palatinatu & Districtu præcedunt. Ubi & certo tempore & loco confluere

e) Vid. Schultzii, Historiam Interregni Novissimi, & Comitior. in Prussia Polon. 1733. celebratorum, p. 33. 34.

fluere convocatos, de rebus ad Provinciam pertinentibus, & de litteris Regiis per Legatum traditis deliberare, eis respondere, unanimi consensu per lauda, (ut loquuntur) s. Constituta expedire deliberata & finire scimus. f) Singularis etiam Prussis contribuendi modus: Polonos enim in Comitibus, Prussos contra non nisi in Conventibus suis Generalibus publicam pecuniam sciscere notatur. Præterea habent Prussi peculiare, aliosque ac Poloni, contribuendi modos, qui in laudis, ut vocantur, Constitutionum describi solent. Quare non tantum sciscendæ, sed & modificandæ contributionis præsentis ex Prussia in Comitibus Nuntii suis integrum semper servant. Decreta in Generali Conventu pecunia non Regni, sed Prussiæ Thesaurario traditur, ex quo Provincia nostra semper habuit, qui huic muneri præesset, & qui sub Ordine Teutonico *Trapiarius, Tresler s. Trisorer* / nominabatur. Inter Jura, quæ ei competunt, non infimum est, ut nemini, quam Ordinibus Prussiæ, rationem accepti vel expensi reddere teneatur. g)

§. LXV. Nec Prussi ad generalem bellicam expeditionem cum Nobilitate Polonica, vulgo *Pospolite Ruszenie, der Aufboth des Adels* / NB. extra fines suos sunt adstricti. Solent enim Poloni non tantum pecunia, sed & viris laborantem adjuvare Rempublicam, quoties Rex, urgente necessitate, un-

G Prussi Generali bellica expeditione non ligantur.

versam

f) Vid. plur. Willenbergii, s. potius Lengnichii, Dissert. de Prusorum Comitibus, p. 1. seqq.

g) De hoc, vid. plur. Joh. Constant. Ferber, Ged. Dissert. de Muneris Thesaurarii in Prussia Occidentali, Juribus, Antiquitate & Prærogativis, 1721. Ged. habita.

versam Nobilitatem ad expeditionem bellicam convocat. Prussi vero, qui beneficio Privilegii Culmenfis tempore Cruciferorum, extra fines Provinciæ suæ in bellum proficisci haud tenebantur; hanc immunitatem sub Serenissimorum Poloniæ Regum imperio illibatam sibi etiam servarunt. h) Quod autem expeditionem Generalem intra fluvios Vistulam, Oslam & Drewniczam, tanquam Prussiæ fines limites, attinet, nunquam se subdixerunt Nostrates, si quando eam publica flagitaret securitas.

Privilegia &
immunitates
Prussiæ
Civitatum.

§. LXVI. Civitates & eorum incolæ multis etiam & magni sane momenti gaudent libertatibus & privilegiis, quorum non minimum est istud 1538. à SIGISMUNDO I. concessum: *Civibus Bona Terrestria, & Nobilibus Bona Civilia liberum est deinceps emere, ita tamen, ut ad paria onera utrinque ferenda sint obligati. Quod scilicet Cives, ratione bonorum terrestrium, omnia Nobilitatis onera æquis passibus ferant.* Quod Juris Polonis, excepto Magistratu Cracoviensi & Wildensi non contigit. i) Item Civibus facilis in Prussia, ad officia & dignitates terrestres, Canonicatus, imo etiam Infulas est aditus, in Polonia vero fere nullus. Quorum exemplis annales fere abundant. k) Quæ omnia *Martinus Cromerus* breviter enarrat sequentibus: *Prussi itidem & Poloni, sacro & profano Ordine, Nobilitate ac plebe, distinguuntur. Sed paulo meliore est conditio plebs in Prussia, quam in reliqua Polonia. Eodem quidem cum Nobilitate jure & iisdem legibus utitur, prærogativis*

h) Vid. Jura Prussiæ fundamentalia, p. 20. seqq.

i) Hartknoch, Respublica Polonica, l. 2. c. 5. n. 18.

k) Idem, Alt und Neues Preussen, l. II. cap. VIII. p. 641.

rogativis modo quibusdam inferior, per quas tamen Plebeji, neque à bonis terrestribus, neque ab honoribus & Magistratibus, neque à Sacerdotiis, neque à Consilio publico arcentur. Nec Nobilitas modesta & frugalis eos dedignatur.

§. LXVII. Habet & Prussia Leges, ad quas litigantium controversiæ definiuntur, peculiare: Nobilitas ^{Leges Civiles Prussiarum peculiare.} **JUS**, ut vocatur, **TERRESTRE**, quod 1598. Constitutione Regni firmatum est, l) & sequenti anno 1599. cura Succamerarii Culmensis, **MATTHIÆ à KONOPAT**, ac Thoruniensis Præconsulis, **HENRICI à STROBAND**, Thorunii primo prodiit. m) Civitates pleræque **CULMENSE**, quod vocatur **TERRESTRE**, exceptis Civitatibus **ELBINGENSI**, **BRUNSBURGENSE** & **FRAUENBURGENSI**, quæ ab incunabulis suis in hunc usque diem **JURIS** retinent **LUBECENSIS** usum.

§. LXVIII. Non alia, quam vivente Rege fuit, ^{Quid circa Regimen Pruthenie, tempore Interregni observandum.} tempore Interregni inter Prussiam Poloniamque unio, nulla in Provincia nostra **ARCHIEPISCOPI GNESENSIS** & Regni Primatis autoritas, sed quam ille in Polonia Lithuaniaque gerit personam, in Prussia Terrarum Præses induit. Hic Ordines convocat; hic Conventibus locum tempusque dicit; hic capita deliberandi proponit. Nec foedus, *Kaptur* vulgo dictum, quod Poloni ineunt, Prussiam afficit; verum Ordines pro conservanda publica tranquillitate suas leges promulgant. Cætera ita fiunt, ut in Republica capite suo orbata solent.

G 2

§. LXIX.

l) Vid. Constitut. Regni 1598. Artic. Prawa Prusk. Korrectura.

m) Vid. Editionem hujus Juris Terrestris, *Gedanensem*, de anno 1736. in præfatione.

Unio Lubli-
nenfis vete-
rem Prussia
fiatum mu-
ravit.

§. LXIX. Hæc Prussiæ norma Regiminis, ante
DECRETUM & UNIONEM LUBLINENSEM, de
qua quid mutaverit, paucis adhuc nunc mihi dicen-
dum est. Poterat perennitatem sperare vetus Prus-
sorum Respublica, si quod bene sapienterque constitu-
erant Majores, integrum servasset posteritas. At cum
Pactum Deditionis posthaberetur, ac contra antiqua
instituta nova postularentur Ordinum Decreta, alia
Regiminis successit facies, Jurisque Publici enata est
diversitas. Mutata ita quidem est Respublica, minime
tamen everfa, neque adeo destituitur legibus suis Pro-
vincia, ut alienis regatur.

Non vero
evertit.

§. LXX. Habet normam adhuc, ad quam res suas
componit Prussia, habet jura, quibus, quicquid ex
prisca libertate superest, innititur. Falluntur & fal-
lunt, qui Provinciam ad conditionem Palatinatus Po-
loniæ redigentes, omnia ad amissim Constitutionum
morumque Regni exigunt. Aliud postulat, quæ Prus-
siam Poloniæ junxit Unio, aliud fides data receptaque,
quam neque SIGISMUNDI AUGUSTI, interceden-
tibus Prussis anno 1569. in Comitibus Lublinensibus,
promulgatum Decretum, neque adversariorum cona-
tus irritam reddere potuerunt. Præcipua, quæ mu-
tata sunt: Unio Consilii Prussici cum Polonico, ac
Nuntiorum Prussicorum cum Polonicis; ut & in Ju-
diciis Nobilitatis ultima instantia, quæ prius penes
Consilium fuit Pruthenicum, nunc ad Tribunal Pe-
tricoviense delata, ac ab ipsa Nobilitate accepta. Ex
Civitatibus enim, uti antea, ad Regem solummodo
provocari potest.

§. LXXI. Quod itaque Prussi Regni Comitia ad-^{Quid Unio Lublinensis effecerit.} eunt, quod Episcopi, Palatini & Castellani in Senatu Polonico, Equestris Ordinis Ablegati, in Conclavi Nuntiorum sedent, quod denique cum Regni Ordinibus in commune consulunt, id *Decreto Lublinensi* debetur. Sunt tamen plura, quæ priscum morem referunt. Non omnes enim, qui in Prussia Ordines audiunt, Regni Ordinibus accensentur. Succamerarii enim & Civitates, tum majores, tum minores, o) neque in Senatu, neque in conclavi Nuntiorum locum habent, sed sua prærogativa nec nisi in Prussia & inter Prussos gaudent. Dantur ergo in Prussia Ordines, quorum alii simul Regni, alii tantum Provinciæ Ordines sunt, quod de nullo Palatinatu Polonico asferi potest.

§. LXXII. Qui Nobilitatis nomine ad Comitiam Nuntii ex proficiscuntur, non unius Palatinatus, sed totius Provincie Nuntii audiunt, mandatoque Generali, quod Prussia, generali mandato, & ex totam Prussiam respicit, instruuntur. Qui mos ex illo generali Conventu, ad nostram usque ætatem servatur. Et licet olim per aliquot annorum spatium interruptus, restitutus tamen, quoniam Majores crederent, hoc se medio priscæ libertatis reliquias tueri posse. Inde non mittuntur Nuntii, quoties Generalis Conventus Ante-Comitialis irritus fuerit, ac nefas habetur, si quis ex particulari Conventu, ac unius Palatinatus mandato in-

G 3

structus

- n) Loquor de iis, quatenus sunt pars Consilii Pruthenici.
o) Hæ minores Civitates, nulla quidem nostris temporibus vota habent, sed solo Nobilitatis odio & invidia eo redacti sunt, cum Vota eis, ex Privilegiis eorum, omnino competant.

structus Comitia adeat. Testantur annales, cum in Comitiiis, anno 1593. Nuntii ex Palatinatu Culmensi ad mandata sui Palatinatus provocarent, graviter id iis Palatinum Culmensem exprobrasse, eosque adgisse, ut se ad Generalem instructionem componerent. p) Cum anno vigesimo superioris seculi Nuntii ex particularibus Conventibus, particulari Palatinatum mandato instructi, ad Comitia irent, Civitates majores solenni contradictione coram Actis civilibus oppidi Radzini s. *Rheden*/ intercesserunt. Et 1670. quod generalis Conventus Ante-Comitialis irritus fuisset, Nuntiis ex Palatinatibus Prussiæ in Comitiiis activitatem negatam invenimus. Quod & jam olim, anno 1625. contigerat, & postea adhuc contigit.

Nobilitas
Prussica ad
tribunal Petricoviense
provocat,
Civitates
non item.

§. LXXIII. Quod Nobilitatem Pruthenam, quæ se exemplo Polonica Tribunali Petricoviensi submittit, audit, hæc conjunctio anno 1585. facta est, quo nimirum anno Equestris Prussorum Ordo ad Tribunal Petricoviense accessit, certis tamen sub conditionibus, quarum non postremæ sunt, ut Prussis secundum leges suas receptasque consuetudines Jus dicatur, iisque integrum sit, si quando è re videatur, à Tribunali ad præscum instantiarum Ordinem reverti. q) Quod STEPHANUS I. Rex singulari scripto ratum habuit, & SIGISMUNDUS III. anno 1589. Constitutione Regni roboravit. r) Civitates vero quod attinet, illæ in Comitiiis Varfaviensibus anno 1585. Regem

p) Vid. I. engnichs, Hist. Pruss. T. IV. p. 155.

q) Idem, l. c. Tom. III. p. 452.

r) Vid. Volumen Constitution. Regni, p. 514.

Regem humillime orarunt: *ut penes vetera Privilegia, Terrarumque Constitutiones, & receptam Judiciorum formam clementissime conservarentur.* Quod cum Rex indulgeret, pronunciaretque, Civitates nullius alterius, quam Regiæ Majestatis cognitioni subesse vel posse, vel debere, publico Laudo in Conventu Generali Thoruniensi, anno 1585. cautum est: *Inductam à Nobilitate novitatem, Civitatibus in suis Juribus, Privilegiis, Immunitatibus ac Consuetudinibus, nullis temporibus præjudiciosam vel noxiam esse debere.* Mansit ergo ultima Civitatum instantia, coram S. R. Majestate, nec aliter, nisi ad ejus Judicia, evocationes provocationesque legitime fiunt. s) Unde & Comitiorum Grodnensium anni 1726. Constitutiones, *Art. Trybunal glowny koronny, §. á jáko,* lege publica cautum est: *Evocationes Civitatum ad Tribunal intercidunt, & partes ad forum competens, sub nullitate Decretorum remitti volunt.*

§. LXXIV. Ex his, quæ jam dixi, abunde patere spero: Primo Prussiam antiquissimis temporibus, & vel ab origine sua, liberam Rempublicam, neque antiquis Poloniae Regibus, nisi ex parte & ad tempus saltem, nec Cruciferis ipsis, licet victoribus, nisi ex pacto, nunquam vero aut Imperio Romano aut Pontifici fuisse subjectam, multo minus tributariam. Deinde si normam Regiminis ad Jura, ut vocantur, fundamentalia exegeris, quæ eapropter in medium attulimus,

Epilogus,

-
- s) Lengnichii Dissertat. de hodierna Reipublicæ Pruthenæ facie, pag. 114.
 t) Conferri omnino hic meretur Scriptum, quod sub tit. Immunitas Civitatum Prussiæ à Jurisdictione Tribunal. Petricov. 1718. prodiit.

56 DE PRUSS. NUNQV. ET NULLI TRIB.

limus, nihil cum Polonis præter Regem, commune habere, nec Reges Serenissimos ex præscripto eorundem Jurium quicquam de rebus, quæ ad Provinciam respiciunt, sine Ordinum consensu constituere posse. Mutavit quidem Unio Lublensis aliquantisper veterem Prussiæ statum, non tamen evertit. Contigisset posterius, si omnia ad amissim Decreti peracta fuissent, sed, quæ DEI & Serenissimorum Poloniae Regum indulgentia est, Vivit suis adhuc legibus, sua avita adhuc libertate Prussia: colit Poloniam, quod ei æterno fœdere juncta, parique zelo opes & consilia in commune confert, quò bene constituta à D. CASIMIRO compages perennitatem consequatur. Optandum etiam, ut eadem communis Patriæ Jura, quæ in promptu sunt, Civium cordi tenacius adhæreant, ne, quod Majores multo sanguine ac facultatum suarum dispendio acquisivere, turpi successorum ignavia amittatur. Vivat! Floreat Patria! Liceat ei, liceat mihi, liceat omnibus ejusdem incolis, donec fractus labatur orbis, Lechici Orbis adorare Solem!

TANTUM.

Pol. 8. II. 655

56 DE PRUSS

limus, nihil cum
nec Reges Serenissi-
quam de rebus, quæ
consensu constitue-
ntis aliquantisper
tit. Contigisset pe-
acta fuissent, sed, quæ
indulgentia est, Ver-
bertate Prussia: con-
cta, parique zelo
bene constituta à
consequatur. Op-
Jura, quæ in prom-
ne, quod Majores
pendio acquisivere
vat! Floreat Patria
dem incolis, donec
rare Solem!

ROTANOX

2012

